

Бүгд
арадай
газет

Намарайхынхүхэ
 харын 13
ЧЕТВЕР
 гарагай
№168 (197
 Газетын с
 ХЭДСЭЭТ.

Ургаса хуряалга-95

**ТООГУУД ДЭЭРЭ ТҮРҮҮШЫН
ТАРЯАН**

КОМБАЙНОВАЯ УНИВЕРСИАДА

КОМБАЙНУУДАЙ ХҮНХИНВӨН ТАНЛАДАНАГУЙ

В. ШИРДАРМАЕВ,
манай штатнабэшэ корр.

Мүхар-Шэбэрэй аймаг.

**Хүндэтгэ
уншагшад!**

**„Буряад үнэн“
газетэдээ
1996 оной
зохиц хэгтэл!**

Хүндэтэ уншигшад! Түрүүшын болзрто мүнгэ танганы дутадаһан гү, али бусадшые шалтагаанаар түрэл газетээ захижа үрдээгүй байхадаа болохот. Сентябриин 1-нээ октябриин 1 болоотор шэнэ сэнгүүдээр захил абтана. Почтын сэн болон газетын сэн 20 процентээр доошолуулагданхай.

	газетын сэн	6 харын
Хүдөөдэ	почтын сэн	9450 түхэриг
	бүхьдөө	28520 түхэриг
	газетын сэн	37970 түхэриг
Ногодо:	почтын сэн	15210 түхэриг
	бүхьдөө	27460 түхэриг
		42580 түхэриг

Хотодо ажлаадаг пенсионернууд, инвалидууд, олон үхибүүдтэй гэр бүлдхид 6 нарын захиалыг түлөө 36910 тухэриг түлэхэ болон.

Сэнтябры нарын туршада хүнгэлэлтэтэй захиал хэхээс шамдагты, хүндэтэ үншаагшад!

Газетын редколлеги.

ЯАРАЛТАЙ ХЭМЖЭЭ АБАХА

Бүтэ дээрээ эдэ аймагуудта
дээ тэжээл бэлэдэхэгэ урда
дээ ийнээ эмхитэйгээр
уугагдана гэжээ
дээ, лагдэбэшье, тэрэнэйн
дээ үшөөл хуула, үбһошэдэй
дээ звенонуудай ажалай
дээ багашар байһаар гэжэ
дээ. Жэшэнь, Хориин
дээ Хурбын, Хориин хамтын
дээ шүүдута, Загарайн аймагай
дээ шүүддай ажахынуудай
дээ "булба" эбэлээдэ, Тайлсын,
дээ тэгийн совхозуудта абтаха
дээ тогой үбһэний хахадынныше

Эдэ бүхы дутуу дундануудыг
усадхаха, илангаяа тэжээл

Мүн тэжээл бэлдэхэлгэ болон ургаса хуряалгыг найнаар үнгэргэхэ хэрэгтэ хабаатай бүсэдшье шухала асуудалнууд штабай засагн дээрэ харагдаба.

3.ТЭЛИН.

4-дэхи ньюрта. Дэлгүүрэй үнэ
сэнгүүд. Г. Дашеева: "Нөөсэ
дарахаяа бү мартагты"; Редакция
эрхэн бэшэг. Б. Дондупов:
"Алдуугаа мэдэрнэб"; А.
Эрдэниева: "Хүсэл оролдолгын
дэ ашаар" - "Саал-95" нийтлэлээр.

7-дохи ньюрта. Агуу Илалтын
50 жэлэй ой. В. Цырендашиев:
"Мэргэн буудалша"; М. Гылыков:
"Намарал агнуури".

8-дахи ньюурта, монгол толи.
Спорт.

СОВЕДУУД ДАХИНАА НЭРГЭХИ СЕССИ ТУХАЙ

ЭЭГДЭБЭ ГҮ?

Республикын Арадай 39 депутат дуутаа үгэжэ, 2 депутат

над Республикын Арадай
й зургаадахи сесси дээрэ
а үзэгдэхэ "Буряад
блика дотор нютагай
гөө хүтэлбэрилгёе
эхэ юрэнхы ёһо
д тухай" асуудал эгээн
удха шанартай асуудал

ийн хоёрдохи үдэрэй
рэй заседание Арадай
ай Түрүүлэгшэ М. И.
нов нээгээд, түрүүшын
дал хаража үзэхые
хаа.

Буряад Республика дотор
агай өөхэдыгөө
элбэрилгые эмхидхэхэ
энхы ёһо гуримууд тухай
уудалаар Арадай Хуралай
омитедэй түрүүлэгшын
аглогшо В. К. Кукшинов
элхдэл хэбэ.

Удаань тус Хуулийн проекты
статья статьягаарнь зүбшэн
хэлсэлгэ эхилээ нэн.

Түрүүшээр Хуулийн
статьянуудыг депутатууд торон
тогтонгүйгөөр баталж эхилбэ.
Ийгэжэ зүбшэн хэлсэбэл, Хуули
зүргэнөөр баталагдан абтахань
бэжэ ханагадаан байгаа. Зүгөөр
хураалхи статья баталха гэхэдээ,
гэрыардашан алдаба. Юуб гэхэдэ,
болдтагай өөһэдыгөө
пэсэлбэрилгын зургаанай
шэнэ албэрилэгшые тушаалаань
алхагха тухай асуудалаар
элэбэ утадууд ондо ондоо
ланамжатай байгаа бичүү.

Арадай сүүдэй гү, али
иссийн шийдхэбэрээр гү, али
тад Республикын
идентын Зарлигар гэм
тэй гэжэ тоологдоһон
бэрилэгшые тушаалһаань
өлхэс тухай асуул
а. Тус асуудалые удаа гэжэ
зүбшэн хэлсэһэнэ энүүхэн
э шийдхэһи олооо. Ин са
мше мүнөө болохыи һүүлэр
табиһаа зүжэг (мичобаба: тусхай
песэсэсея. Байиидхэбэрийн
үндэһээр, үнэ арай, сөрбүһөө

“хүтэлбэрлалын” түлөөлэлгэрт
таан эсэсэй шийдэхбэри
гажа, “үлүү бэрхэ”
лошоон хүтэлбэрлэгшые
тушаалхаань сүлөөлэх ёһотой.
Нютагай өөһэдыгөө
хүтэлбэрлалын зургаанууд
“Соведүүд” гэж нэрлэгдэх
зобо. Иймэ нэрэ үгэхын түдөө

39 депутат дуутаа үгэжэ, 2 депутат
буруушааһан байна.

Үдэһөө хойшо дээрэ дурсагдаһан Хуулийн проекты зүбшэн хэлсэлгэ үргэлжлүүлэгдэжэ, депутадууд **А. Д. Сундарон, В. К. Агалов, А. И. Кардаш, В. В. Хингелов, Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо А. Д. Карнышев** гэгшэд зарим статьянууд тушаа тодорхой нанамжануудаа хэлэжэ, хубилаатанууд оруулагдаһан, тиигэжэ олонхиин дуугаар тус Хуули баталагдан абтаһан байна.

“Буряад Республикын аймагууд болон хотуудай түлөөлэлэгтэ зургаануудта депутатудуудыг хунгаа округуудай тоо” гэһэн тогтоолой баталагдан абтахын урда арсалаатай хөөрэлдөөн болобо. Жэзээлбэл, Сэлэнгын, Захааминь, Муйскын аймагуудта эдэ округуудай тоо үсөөрүүлхэ тухай дурадхал оруулагдаад, дэмжэгдэһэн байна. Харин Улаан-Үдын захиргаанай гулваа А. Г. Лубсановай ниислэл хотодо 22 бэшэ, харин 11 округ эмхидхэхэ гэхэдэнь, энээнннн буруушаажа байһанаа хэдэн хүн мэдүүлээ. Зүбшэн хэлсэхэнэй удаа тогтоол баталагдан абтаа.

"Буряад Республикада нютагай өөһэдэгөө хүтэлбэрилгын зургаануудай хунгата тухай" Буряад Республикын Хуулийн проектын хоёрдохи уншалаа, үнгэргэгдэбэ. Гүрэнэй байгууламжын, нютагай өөһэдэгөө хүтэлбэрилгын, хууль зохион абалгын, эрхэнүүе х хамгаалгын ... бол татаа.

түүрүүлэгшын хуви болон тус
Кукшинс хуви болон тус
Зовь на в за... митэдэй
("Нийдэл" 40 гаран статьянаа
бүридэн Хуулийн проектын
статьяг агуулаагүйн хэлсэх
тухай дурадхал оруулба. Тус
проектын эхин статьянууд
депутатуудай нонирхол илангаа
үүсхээ гээд тэмдэглэмээр.
Жэсээлбал, 5-дахи статьягай
нэгдэхэи пунктн хоёрдохэи хуви
тушаа арасдаан болоо. Арадай
Хуралай Хуули ёнонуудай талаар
управлении начальни К. О.
Усенов, арадай депутат Ф. С.
Самаев гэгшэд энэ асуудалаар
зүбшэн хэлсэлэг эхилбэ.
Депутатууд В. В. Хингелов, В. О.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ:Буряад Республикын Арадай Хуульчид (Н.М.Горчакова—Баргажанай район ОНХ-ийн эмнэлгийн хүүтэдэй хирургическа отделение дахь эмч, Б.Д.Доржиев—республикын Социальна политикин талаар комитедэй түрүүлэгч, Буряад Республикын Арадай Хуульчид Н.П.Линейцев).

Гейдебрехт гэгшэдэй ханамжада анхармаар байгаа: "Саг зуура алта малтахаяа гу, али 1 нараар комбинадта хүдэлхээс эрхэн зорин хунгалтада ямар ханахаа, гэсшэб? Би табиалангуулагай хунгалуу би үсүүр хамаатай хунгалуу, "Ниги"мар хүн, хэн эндэ жэгүгаданаб - эдэнэртэ "жройдоошые хамаагүй". Эдэнэй ханамжа зүб гэжэ ханахаар. Харин сэрэгэй албатад тухай арсадлаанда Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ **М. И. Семенов** иигэсэ ханамжаа хэлэбэ: "Хэрбээ анхан эндэ ажалуудай байхан сэрэгэй албатад лэ хунгаха эрхэтэй гээ хааннай, юун болохооб? Сэрэгшэдэй гурбанай нэгэ хуби дуутгаа үгэхэ, гурбанай хоёрынь була нууха гү?" Арадай Хуралда байдаг Президентын түлөөлэгшэ **В. И. Яковлев**ай ханамжа дурдаха: "Буряад орондо алба хэгшэдэй 70 процентн өөһэдэмнай хубууд ха юм. Гэбэшы Ахааа армида абтаад, Улаан-Үдэдэ алба хэдэг наа, ниислэл хотын

депутадүүдэй бүрилдэхэдэ, **Химэ** нээ рөж бүлэгэй хуульч энэ хүн ямар хууль хууштай? Али хунгаха тухайгаа тусгаар мэдүүлгэ барьяаань, дээрэ гү? **А. Г. Лубсановай** наанмжа: "Сэрэгэй албатад бүхы наһаараа хунгалтада хабаадаа. Зариманиинь 20-30 жэлэнь туршда манай эндэ алба хэнэ. Юундэ хунгаха ёһогүй юм?"

Эдэ бүхы ханамжануудай удаа Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ **М. И. Семенов** тус статьяе түрүүшын редакцияр орхихо гэхэн дурадхал оруулба. Онсолбол, “Сэрэгэй албатад - Россиян Федерацийн эрхэтэд, Бурыад Республикын дэбисхэртэ алба хэжэ байха үедөө Бурыадай эрхэтэдтэй адли хунгалтын эрхэнүүдтэй” - гэхэн түрүүшын редакци диилэнхи олоной дуугаар батаалагдан абтаа.

Республикийн 4 аймагта,
онсолбол, Хойто-Байгалай,
Б а а х н т ы н,
Хурамхаанай, Муйскын
аймагуудта үсөөн тоото үндэһэ
яһатан - эвенкнүүд ажамуудар

гээшээ. Эдэнэй тала
илангаяа олоор аж
газартань эвен
түлөөлэгшэдэй
болоходонь, таарамжа
байгуулха шухала
депутатууд **В. В. Старик**
Саганов, В. К. Агалов
мэдүүлбэ. Эдэнэй нана
Ф. Покацкий, В. О. Гей
болон бусад буруу
Түлөөлэлгэтэ гуриам
харин бүгэдэ хүн
хуналгада хабаадахна
эрхые сахижа,
Федерацийн Консти
баримталан, х
эмхидхэгдэхэ ёһото
эдэнэр бурууш
үндэһэлбэ.

Энэ Хуули статьяст
зүвшэн хэлсэгдэж, у
үдэрын бүхэлдэнь б
абаха гэхэн тобшолол
сентябрийн 5-най үдэр
хүдэлмэрээ түгэсхөө.

С. ОЧ
Г. ДАШ
Манай тусхай

Адууна малда-элбэг тэжээл
НОГООБОРШЬЕ НҮРИДЭ НЭМЭРИ

Сентябрь нарын гараад, оройн намарай шарайн үзэгдөөд байбашье, республика соо үүлэг тэжээл бэлдэхэгэ үшөөл түлэг ябуулагданаар. Эншье гайхалгүй. Байгша ондо зун-намарай сагай уларил жэгтэй байн, хура бороо баалай ороогүй, илангаяа үбшэ бэлдэхэхэд эхэл таатай зохид үе байба хэ юм.

Мүнөөшье энэ хүдэлмэридэ хаад
хэхэ юумэн үгы. Хээрэн
сабшалангуудай ногоон үшөө
хагдараагүй, шэмэтэй хайн зандаа,
силос, сенаж дахааар таригдаһан
ургамалнууд үшөөл ургажэ байна.

Энээн дээрээхэ республикын
дүүлэнхи олон аймагуудай ажахынууд
сентябрь соошье тэжээл бэлэдхэлгье
үргэлжлүүлхэ байһаниинь лабтай.

Юуб гэхэд, hүүлэй мэдээгээр бүхы аймагуудай хахаднаа олонхинь абаха ёһотой үбхэнзйнгөө һаяа 30-40 гаран процентые абаад байна бшуу.

Сентябрийн 1-нэй мэдээгээр республика соо сабшагдаха ёхотой 360,9 мянган гектар сабшалангай 200,3 мянган гектарай ногоон сабшагдаа.

Үшөөл 160 мянга үлүүтэй гектар сабшагдахаа газар үлэнхэй. Энэ үедэ хамтадаа 149.550 тонно үбһэн һүрилэгдөөд байна гэхэ гү, али абтаха ёһотой үбһэнэй хахадһаа тээ ехэжэнийн бэлэдхэгдэбэ. Нёдондо энэ үедэ бүхэдөө 96,1 мянган тонно үбһэн абтаад байһан. Тиихэдэ мүнөө үнгэрһэн долоон хоног соо үбһэнэй нөөсэ үшөө 21 мянга шахуу тоноору нэмэбэ.

Гэбшээ олохон аймагуудта
илангаяа Прибайкалийн,
Тарбагатайн, Хойто-Байгалай,
Баргажанай, Эдэйн, Загарайн
аймагуудта нүүлэй үедэ үбхэ
самшалаг, хуряалаг ехэ ургашаа
ябуулахдахаяа болёод байна.
Тиигэхээр эдэнэр энэ
хүдэлэмжөө бага багаар
зогсоохууёо ханана хаш. Тээд
тэргэн буруул даа. Мүнөө үдэр
бүри хүн бүхэнэй тэбришье үбхэ
нэмэж бэлдхэх баань, тэжээлдэ
нэмэри боложоод байхаа хя юм.

Олонхи аймагуудад ажлахыг сууд сенаж, силос дараха хүдэлмэрийг үүлэг ябуулна. Гэхэтэй хамта бүхы дээрэ шэмэтэ тэжээл үшөөл бага бэлэдхэгдээ гэхээр. Байтша ондо бүхыдөө 176,7 мянган тонно сенаж дарагдаха байлан хаа, мүнөө няал 54,2 мянган тонно тиймэ тэжээл нөөсөлэгдөө. Хамтадаа 125.637 тонно силос дарагдаа гэхэ гү, али тэрэнэ бэлэдхэгдэхээр хараалагдананай гурбанай нэгэ хубианшэ хүрэнэгүй.

Эдэ бүгдэднөө тобиолходо, тэжээл бэлэдхэлгэ түгэсхэгдэхэ дүтлөө гэжэ хэлэхэнь үшөөл дэртэ. Энэ талаар бүхы өajahынуудта сабшалан, таряалман дээрэ хэгдэхэ хүдэлмэри нилээд эхэл байһан загдаа.

Редакциин социально-
экономическа таһаг.

НИИТЫН ХҮДЭЛӨӨН ДЭМЖЭХЭ

Эд хэрэглэгчдэд эрхэнүүдэд хүдэлмээр гол тэдэнэй аша тухай хүйлэдэрилэгчдэд хомбоглодох гэсэн шийдвэр Республикын Правитель баталан абаба. Эд хэрэгч эрхэнүүд хамгаалхаа хуули хазгайруулан аажых эрхиддэг субхит тохогодог яланууднаа бюджетэд ородог мүнэг 50 процентий эд хэрэгч нийтн эрхэнүүдэд үтээг гэж "Эд хэрэгч эрхэнүүд хамгаалхаа хүдэлөө дэмжэх тухай" соо хэлэгдэнэ.

[illegible]

**РЕСПУБЛИКЫН АЖАХЫНУУДАТ А МАЛАЙ ТЭЖЭЭЛЭЙ
ХЭР БЭЛДЭГДЭЖЭ БАЙНАН ТУХАЙ**

1995 оной сентябрийн 1-нэй мэдээн
(хараалагдаһан түсэбэй дүүргэлтэ процентээр)

Аймагууд	Үбһэ сабишалга	Үбһэ хуряалга	Сенаж даралга	Силос даралга	Тэжээлэй малай условно толгойдо хүртээс (центнерээр)
Прибайкалийн	61	66	327	52	12
Кабанскын	47	81	46	40	10
Ивалгын	44	55	23	28	9
Загарайн	66	40	65	8	8
Хэжэнгын	89	94	8	-	7
Зэдын	57	44	46	23	7
Тарбагатайн	63	45	29	33	7
Мухар-Шэбэрэй	46	64	214	18	6
Сэлэнгын	41	61	1	20	6
Хурамхаанай	78	31	-	15	6
Ахын	35	57	-	-	6
Яруунын	57	64	36	32	5
Бэшүүрэй	54	68	2	44	5
Хяагтын	36	37	33	14	5
Хориин	47	58	8	53	5
Баунтын	80	49	-	-	3
Баргажанай	48	37	-	6	3
Хойто-Байгалай	42	59	-	-	3
Түнхэнэй	53	42	-	13	3
Захааминай	64	29	-	-	2
Республика бүхыдөө	56	52	31	26	5

МИНЕРАЛЬНО-ТҮҮХЭЙ ЭДЭЙ ҮНДЭНЭ НУУРИИ ШЭНЭДХЭН ҮЙЛЭДБЭРИЛХЭ АСУУДАЛН ТАЛААР ЭРХЭ ТҮЛӨӨЛЭЛГЭНҮҮДЭЭ АМЯАРЛАХА ТУХАЙ РОССИН ФЕДЕРАЦИИН ПРАВИТЕЛЬСТВЫН БОЛОН БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРАВИТЕЛЬСТВЫН ХООРОНД

ХЭЛСЭЭН

оруулалгын эрдэм ухаанай талааа үндэнэ баримтатой эгээл дээдэ хэмжээ болон тэдэниие бусаалтагүйгөөр абажа боломоор лимидүүдые тодорхойло.

СТАТЬЯ 2

Россин Федерацийн Конституцитай болон "Газар дорохи баялигууд тухай" Россин Федерацийн Хуулитай зохилдуулан, Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ Россин Федерацийн минерально-түүхэй эдэй үндэнэ хууриие хүгжөөхэ федеральна программн ёһоор дүүргэгдэжэ байгаа геолого-бэдэрэлгын хүдэлмэринүүдые мүнгөөр Россин Федерацийн Правительство хангаха. Тиэхэдэ федеральна бюджеттэ суглуулагдааг, минерально-түүхэй эдэй үндэнэ хууриие шэнэдхэн үйлэдбэрилгэдэ хэрэглэгдэхэ түлбэрийн тус республикаһаа ородог хубийн бүхы хэмжээ энэ зорилгоор һомолхо, мүн тэрэшэлэн энэ мүнгэ зөөриие гамтай зүбөөр хэрэглэһэнэй хойноһоо хиналта бэелүүлхэ.

СТАТЬЯ 3

Газар дорохи баялигууд тухай Россин Федерацийн болон Буряад Республикын Конституцинуудтай болон хуули ёһонуудтай зохилдуулан, Буряад Республика удаадахи эрхэ түлөөлэлгэнүүдые бэелүүлхэ:

Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ, илангаяа Байгал нуурай уһанай суглардаг зонодо, экологическа, гидрогеологическа болон геоэкологическа шэнжэлгэнүүдэй талаар региональна, федеральна болон уласхоорондын программнуудые зохёон найруулгада ба

бэелүүлгэдэ, газарай баялигууд хэрэглэлгын, саашадаа нөөсөнүүдтэ сэгнэлтэ үгэлгэ онол арга байгуулгада, геолог тойронхиин мониторингын гүрэн, системэ ба мэдээсэлэй сист байгуулгада хабаадаха;

Буряад Республикын дэбисхэр 2000 онуудай үедэ Россин минерально-түүхэй эдэй үн хүгжөөхэ федеральна програм эдэ зорилгонуудта Россин бюджетһээ таһалан үгтэһэн тэрэшэлэн алтанай болон малтамалнуудай талаар минераль үндэнэ хууриие шэнэдхэн үйлэдбэрилгэ үгтэдэг мүнгэнэй Буряад Республикын дэбисхэр байрлаһан хадын-малтан абалг предприятинуудта үлөөһэн хубийе гамтай зүб хэрэглэхэ.

СТАТЬЯ 4

Тус Хэлсээндэ хубилалтанууд бол нэмэлтэнүүд Талануудай зүбшөөһөнэй ёһо оруулагдаха ба тус Хэлсээнэй таһаршагүй хуш болохотусхай протоколоорда лагдадаг ба

СТАТЬЯ 5

Тус Хэлсээн гар табиһант хүсэн ороно.

СТАТЬЯ 6

Тус Хэлсээн Москва хот 11-дэ нэгэдэх номероор бүхэндэ нэгэ хэһэгэй хүр

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРАВИ
Л. В. ПОТАПОВ.

БАЙТАЛ НУУРАЙ УНАНАЙ СУГЛАРДАГ ЗОНО ШАДАРХИ ГАЗАР ДЭЭРЭ ЭКОНОМИЧЕСКА АЖАЙУУЛГЫН ЭРХЭ БАЙДАЛ ТОГТООХО ТАЛААР ЭРХЭ ТҮЛӨӨЛЭЛГЭНҮҮДЭЭ АМЯАРЛАХА ТУХАЙ РОССИН ФЕДЕРАЦИИН ПРАВИТЕЛЬСТВЫН БОЛОН БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРАВИТЕЛЬСТВЫН ХООРОНДОХИ

ХЭЛСЭЭН

экономическа орёо хүшэр байдалые хараада абан, Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ ажаמידарал хангалгын зарим объектүүдтэхи нэмэлтэ гаргашанууд федеральна болон Буряад Республикын бюджетүүдһээ зүбшэгдэһэн хэмжээгээр һомологдоно.

Федеральна болон Буряад Республикын бюджетүүдые удаадахи жэлнүүдтэ бүридхэлгын үедэ объектүүдтэ гаргашалагдаха нэмэлтэ гаргашануудай хэмжээн тодорхойлогдодог ба зүбшэгдэдэг.

СТАТЬЯ 5

Эрдэм ба техникын, сэрэгэй үйлэдбэрилгэ болжуулгын, экологиин болон социально-экономическа хүгжэлтын бусад халбаринуудай асуудалнуудаар хамтын комплексно программнуудые бэелүүлгын шухала хэрэгтэй байһаниие хоёр Тала батадхаба.

СТАТЬЯ 6

Буряад Республикын экономическа хүгжэлтын удаан болзорой программые хамта тодорхойлолгын ба бэелүүлгын шухала байһаниие хоёр Талаһаа мэдэрнэ.

СТАТЬЯ 7

Буряад Республикын Правительство хариин инвестицинуудээр Буряад Республикын лаб харюутай байлгыие хангаха зорилготойгоор Россин Федерацийн Правительствон шиидхэбэри (Россин Федерацийн хууляар тогтоогдоһон гуримай ёһоор) Буряад Республикада олзоборилогдодог алтанай 10 процентые ба хэлсэгдэһэн хубийаа үлүү гараһан алта Буряад Республикын Национальна банкда хадагалагдааг үнэтэ металлуудай нөөсэ байгуулахын түлөө худалдажа абаха эрхэтэй.

СТАТЬЯ 8

Буряад Республикын Правительство Россин Федерацийн Правительстватай хамта Буряад Республикын гадаадын экономическа ажайуулгын программнуудые зохёон бүридхэдэ ба бэелүүлдэг, мүн хариин капитал элсүүлэн федеральна инвестиционно программнуудын зохёолгодо хабаадааг байха гэжэ хсён хэлсэбэ.

СТАТЬЯ 9

Хоёр Тала социальна талаһаа ажалаар хангалгаар үгээ ойлголсолгын полит бэелүүлнэ, Буряад Республикын хүн зон социальна талаһаа хамгаалгын, пенсе хангалгын болон социальна страховани талаар уялануудые абана.

СТАТЬЯ 10

Тус Хэлсээн тэрээндэ хоёр Талаһаа гар табигдаһан үдэрһөө хойшо хүсэндөө орож нэгэ талаһаа хубилгагдаха эрхэгүй.

Тус Хэлсээнэй таһаршагүй хубинь болохотусхай протоколоор бүхы хубилалтанууд ба нэмэлтэнүүд бүридхэгдэнэ.

СТАТЬЯ 11

Тус Хэлсээндэ гар табигдаһанай һүүлээр Россин Федерацийн Правительствын болон Буряад Республикын Министруудэй Соорхоорондо 1992 оной майн 29-дэ экономическа асуудалнуудаар абтаһан Хэлсээн хүсэн буюураа гэжэ тоолохо.

1995 оной июлиин 11-дэ Москвада тус Хэлсээн хоёрдохи номероор хоёр хэһэгээр, Тала бүхэндэ нэгэ хэһэгэй хүртэхөөр баталагдаа.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРАВИТЕЛЬСТВЫН ТҮЛӨӨ
Л. В. ПОТАПОВ

Россин Федерацийн Правительство болон Буряад Республикын Правительство саашадаа "Таланууд" гэжэ нэрлэгдэжэ.

Россин Федерацийн гүрэнэй засагай зургаануудай болон Буряад Республикын гүрэнэй зургаануудай хоорондо эрхилхэ хэрэгүүд болон эрхэ түлөөлэлгэнүүдэе амяарлаха тухай" хэрэгүүд хэрэгүүд болгон,

Доро хэлэгдэһэн тухай үгээ ойлголсоо гэбэл:

СТАТЬЯ 1

Бэе бэдээ экономическа аша тухатай ба асуулгалтай байхаар үндэнэ хуури дээрэ зорилгонуудай, нэгдэлнүүдэй болон ажахы субъектын субъектүүдэй хоорондо эд бараа хэрэгүүд ариггүйгөөр андалдалгыие хүгжөөлгын, Россин Федерацийн экономическа оршон байдалые сахин хангалгын түлөө хоёр Тала оролдоно.

СТАТЬЯ 2

Гүрениие шухала хэрэгтэй продукци болон эд хангалгаар хэлсээнэй үндэнөөр хангаха тухай хоёр Тала зүбшэбэ.

СТАТЬЯ 3

Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ бүтээн байгуулагдааг продукциин, эд бараанай, хангалгын субъектын хүн зондо социальна удха хангалгаар гэжэ тоологдодог зүйлнүүдые Буряад Республикын Правительство тодорхойлодог байха гэжэ хоёр Талаһаа зүбшэбэ. Сэн бүридхэхэ федеральна хуулитай зохилдуулан, Буряад Республикада сэнгүүд болон тарифууд тодорхойлогдодог ба гуримшуулагдааг.

СТАТЬЯ 4

Буряад Республикадахи финансово-

РОССИН ФЕДЕРАЦИИН ПРАВИТЕЛЬСТВЫН ТҮЛӨӨ
В. С. ЧЕРНОМЫРДИН

Дэлгүүрэй сэнгүүд

ӨӨСЭ ДАРАХАЯА БУ МАРТЫТ!

танчаа бая илгэжэ эбэ: амаралтын алирһанда ошооб. аймаргуу. Холоаа даа, амаргүй, үгсүүр, — гээд гэз эхилхэдэ, нүгөөдөн эбаад, "Зэй, тийгээд ээ алирһаар дарабаш ээ. дараха гэжэ, оройдоол гарай шамай дүүргээб. рвай дэлгүүрһээ абан мда болохо байна. үзүш даа: бензиндэ гашаб. Сэржэмэйхи хоёр шэлээ заатагүй эш. Эдээ хоолоо ш: адагын 50-70 гсге. Колбаса, мяха, эсэ-зон соо хоонһон талаад ябахгүйш. шумууаны гэжэ... барижа эдихээ гөө сэржэмдэнэй эсээ бэдэрнэб гээд лагаш. Болиёо даа, хоёо болёоб. хэды болоод, мартаад хлаха бээш. Ойн н дэгдэ хуухада, ай п сүүб, — гээд, э эн шиде шалгын даа. Юрэдөө, эдентын Зэ тэй гэжэ эан-үдэ эбэрлэгшье эиотекэ элхэ тухай саад а.Тус асуудал нуудай эбээн хэлсэбэ олон э шиде эиотекэ

Ушье мүнөө болодожо, табиган зүжэг (Маоди, теэд пьесэ) хадаа Б реформын үндэһөө митет (П.Цой), тэлбэжэ магазин, Буряад гаагын үндэһэтэнэй гэгэ (Е.Е. Улаханова) лондууа боложо, тушаад эдэбхитэй бэлдхэл Нюэн, — гэжэ хотын саад хүтэлшадай бүлгэмэй "Соведэ П.Н. Вторушин болоб нээхэ үедөө хэлэбэ. дэдэ саад ургуулагшадай гэм 1987 ондо гуулагдаһанһаа хойшо жэл гэндэ иимэ выставкэ гидхэнэ. Ехэ үерүүдэй олон жэлнүүдтэшье даагүй гэжэ тэмдэглэлтэй. жэлнүүдтэ зон уужам гэр сэдхэлтэй, урагшаа татай, яармаг-авкэнүүдэ эмхидхэлгэдэ итэйгээр хабаадаг, бүри үр сценари зохёожо, эрт-наада харуудгэ хэн 1987-89 онуудта хотын саад улагшадай бүлгэмэй үлэгшээр хүдэлхэн В.И. чкин хэлээ. э жэлдэ саад ургуулагшад ургаса хуряагаа. Овоц жэмэс урдахи жэлнүүдтэ доо бүришье байнаар ан байна. Богони зунтай, эрүүн хүйтэн уларитай лирэтэ груша, яблока, мантан ио тиквэ. (гушаад килограмм эгнүүртэй), олон сортын сливэ угуулаха гэзшэмнай бэлэн хэрэг эшэ. Ехэ хүсэл оролдог эргахааа гадна, айхабтар туналтай, ургуулжа байһан саад, ородтоо үхибүү эмэйлхэндэ ади энэрхыгээр даха хэрэгтэй. Тийгэжэл ехэ дүн туйлагдана ха юм. эсна" гэжэ саадай Нина хайловна Пономарёва лава", "Грушовка" гэжэ 2 тын томо яблока, 6 сортын вэ, "Ремонтанная" сортын зөөргэнэ ургуулна. Дружба" саадай Людмила оровна Курочкина гавкэдэ өөрынгөө ээлхэн эн бусадһаа онсо ттайгаар шэмэглэжэ, олондо наагдаа. Саадаа үнэн энһөө бөөмэйлдэг, өөдэг хүн гэжэ тэрэн тухай аар - өөрынгөө ажалладаг тухай ирагуу найхан дуун

мэдэрээгүй хэбэртэй, түрүүшынхидээ атаархалан янзатай үлэнэ хэн.

Теэд яахаб, хүбшээд гаража матарлана гүш, хүнэгөө баряад, Балтахиновай базаарта ерэнэ гүш—хүн бүхэнэй дуран.

Үнгэрһэн амаралтын үдэр түбэй дэлгүүрээр ябахдаа, алтан намарай хэшгэргжыса дэлгээтэй харагдана. Ойн хатан—алирһан багашье, ехэшье хүнэгүүдээр наймаалагдана.

—12 литрэй хүнэг 75 мянгаар абагты. Кабанскын аймагһаа асараабди, —гээд, арбан дүрбэ-таба наһанай хүбүүн хүгшөө хоёр алирһа дурадхана.

Тээ саана наһажаал эхэнэр нэгэ стакан алирһа 2 мянгаар худалдана. 5 литрэй амһарта соохи нэрһэ 35 мянгаар, иимэл амһарта соо шасаргана-40 мянгаар, ранеткэ-8-10 мянгаар худалдагдана. 3 литрэй баанхатай мойһо 10 мянгаар абамаар. Эгээл үнэтэй үлир гэхэдэ, черникэ болоно. Алирһанһаа сэнтэй, дундуур зэргын хүнэгын 100 мянгата гээд сэгнэгдэнэ. Малинын сэн бүри дээшлэхэн хэбэртэй.

Килограммаар худалдагдажа байһан үлир жэмэстэ анхархада,

яблока, груша тус тустай 8000, сливэ, виноград, апельсин-9000, банан-10 000, мандарин-12000, граната-16 000 мянгата гээд анхармаар.

Хартаабхын сэн нэгэ килограммынь голландска сортынхи-1,5 мянгата, хүнэгэй ехэ, багаһаа дулдыдан, 8 мянганһаа 12 мянган хүрэтэр сэнтэй байба.

Нэгэ стакан намар - 1300 түхэригэй, шарагдаһанинь - 1500.

Огородой эдээндэ анхархада. 1 килограмм укроп 6 мянгата, капуста - 2,5 мянгата, морхооб - 5 мянгата, чеснок - 6-8 мянгата, кабачки (нэгэниинь) - 3 мянгата, үгэрсэ (килограммаар) - 3500, мундэгэр мангир - 2500, помидор - 4000-5000 гээд анхармаар. Газаагуур шэгнүүргүйгөөр худалдажа байгаашад 1 томо свёкло 1 мянгаар, тэрэһиһээ багашагуудынь - 500 түхэригөөр худалдагдана хэн.

Намарай хэшгэ - ургаса дэлгүүртэ диилэнхы ха гэхэдэ, мяхан бүришье элбэг шиги. Хэнэйшьеб дээрһээ "малаа гаргажа худалдагты" гэхэн заабаряар боложо байһандал. Теэд яахаб, хургуули худар

эхилээ, хүдөөгэйхидэ хүүгэд баганшуулаа хубсалуулаха хэрэгтэй ха юм. Мяха наймаалаашад дэлгүүрэй баруун талыс сүм эзэлхэхээ гадна дундахи дэлгүүрнүүдэй зургаае "дайлан" абанхай. Мяханай сэн дээшлэнхгүй: 1 килограммынь 8 мянганһаа 16 мянга хүрэтэр. Сэнгүүд тушаа тоосожо, бэе бээ аргадажа, хороожо, нэмэжэ байгаад абамаар.

Загана худалдагшад дэлгүүрэй баруун талын саада нэгэ захуулаа түбхинэнхэй, хүргэгдэхэн, сонгоогдохон, дабһалагдаһан омоли, сельдь, минтай, скумбри гэхэ мэты 12 мянганһаа 20-21 мянга хүрэтэр сэнгээр наймаална.

Эдэб сортын колбаса элбэг. Нэрлэбэл, саянска - 20240, останкинска - 20680, ородой - 25740, кубанска - 26000, одесскэ - 26000 гэхэ мэтэ.

Дэлгүүртэ намарай хэшгэй элбэг байгаа сагта нөөсэ дарһаа хажоабыг гээд хануулаа Хүбшэ гажа хүшэ хүрөөгүй һаа, заримдаа хямдашагынь сэнгээр ойн хэшгэ худалдан абамаар.

Мүнөөнэй нөөсэ үбэлһы алтанай сэнтэй болоод байхаа. Г.ТУРТУЕВА.

ХҮСЭЛ ОРОЛДОЛГЫН ЛЭ АШААР

("Саад-95" выставкэһээ)

мэтэ аялгатай, нугалбаритай гоё шүлэг зохёонһон байба. Урихан шарайтай Людмила Федоровна саадтаа ургуулаһанаа хайшан гэжэ буйлуудгэ байһан тухайгае суглааргашадта дуратайгаар хоёржэ үгэнэ.

Мичуриной нэрэмжэтэ саадай Николай Михайлович Шлыков дулаан газарта ургуулдаг яблокаһаа дутахагүй амтан томо яблока ургуулдаг байха юм. Модондо хайшан гээд зүбөөр прививкэ хэхэб гэжэ тэрэ зондо харуулба. Иимэ эдэбхитэй бэрхэ шуналгай саад ургуулагшадтай дүршэл халан абаха шухала. Пенсидэ гараһан наһажаал хүнүүд жэлһээ жэлдэ выставкэдэ олоор хабаададаг. Залуушаг наһанай саад ургуулагшадые энэ хэрэгтэ хабаадуулбал, найн хэн. Гэхэ зуура, эдээ хоолой зүйлнүүдэй сэнгүүдэй улам дээшлэжэ, хүсэгдэхээ болижо байһан хүшэр сагта зуһалангай газарнуудые абажа, ямаршье наһанай хүнүүд алим жэмэс, овоцшадаал һаа, ехээр ургуулжа гэжэ оролдонэ. 1988 ондо гуша гаран нүхэсэл байһан һаа, мүнөө энэ тоо 135 хүрэтэр олон болоо гэжэ П.Н. Вторушин хэлэбэ.

Хотын саад ургуулагшадтай бүлгэм ямар ажал ябуулаб, гэгшүүдгээ хэр зэргэ туһалнаб, ямар юумэн ханааһанай зобооноб, саашадаа ямар хубилаалтанууд болохоор хүлээгдэнэб гэжэ асуухадмни, Павел Николаевич дуратайгаар харюусаа хэн.

Мүнгэн хангай үгы дээрһээ хэды хүндэ байгаашье һаань, саад ба огород ургуулагшадтай конкурснууд, нүхэсэлнүүдэй правлениин түрүүлэгшэнэртэй, бухгалтернуудтай семинарнууд заншалта болонхон. Жэл бүри ноябрийн 1-һээ апрелийн эсэс болотор саад ургуулжа дуратайшуулай клуб хэшээлнүүдэе үнгэргэдэг. Бүлгэмэй үүсхэлээр "Садовод" гэжэ магазин нээгдэжэ, саад ургуулаха хэрэгтэй болодог бүхы юумэ худалдана. Нүүлэй үедэ саадуудта хулгай олошоржо, энэ асуудал шидхэхэ талаар хэмжээнүүдэе абаха гэжэ оролдонобди, теэд мүнгэншье, хүсэнье хүрэнхгүй

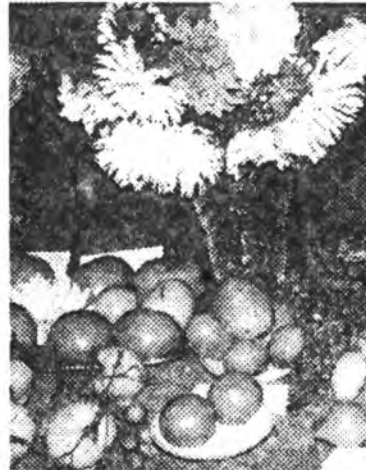
гэжэ Павел Николаевич һаанаа алдаба.

Үмсэлэлгын асуудал саад ургуулагшадые һонирхуудгэ байна. 1993 ондо Россия Федерацийн Президентын тогтоолоор саад ургуулагшадтай нүхэсэлнүүдэй үмсэлэлгэ бөдөждэй мүнгоор, харин участогуудай үмсэлэлгэ саад ургуулагшадтай өөһэдын мүнгоор бээлүүлэгдэхэ ёһотой. Шэнэ дүримэй ёһоор, үмсэлэлгэдхэн участогууд нүхэсэлнүүдэй правленсэр бэшэ, харин нотариальна контороор эзэртээ дамжуулагдаха юм ха. Салин хүлһэ хэдэн һараар түлэнгүй байлганаа, пенсэти хаанашье хүрэхэгүй бага хэмжээнһээ улс мжалан, нүхэсэлнүүдэй гэгшүүд түлбэриэ саг соонь ургуулжа шадаһагүй. Ехэ нэсэгүүд хүлгемнай тушааха, урагшамнай ябуулаһагүй гэхэ Павел Николаевич гомдонгөөртүгэсхэлдөө хэлэхэн байна.

Иигэжэ хэды олон түбэг бэрхэшээлнүүдэй дайрадаашье һаа, саад ургуулагшад, мүн тэдэнэй хотын бүлгэм үндэр дүнгүүдэе туйлахые оролдонэ, республикаһаа гадуур эмхидхэгдэхэн конкурснуудта хабаадажа, шангай һуруинуудые эзэлнэ.

Гангалиимэ харалгада буряад зоной хабаадаагүй байһаниинь халагамаар. Гэхэ зуура, тэдэнэр хэнһээшье дутахагүй, бүхы юумэ ургуулжа шададог, ехэ дүнгүүдэе туйладаг ха юм. Саашадаа конкурснууд болон выставкэнүүдтэ эдэбхитэйгээр хабаадажа, тэдэнэр амжалта туйладаг байха гэжэ найдаха дуран хүрэнэ.

Д. ЭРДЫНИЕВА, М. ШАНТАКОВОЙ зурагууд дээр: бэрхэ саад ургуулагшад Т.Баландина, М.Григорьева, И.Сухорукова ("Коммунальник"); натюрморт.

Ямаршье корреспондент, хүдөө бэшэгшэ, болгоомжотойгоор бодомжотойгоор бэшэ ёһотой. Бүхы колхознигууд нотагай хүндэгүй хүнүүд гуйлтаар "Хэбтэһэн шулуун доогуур уһан урдахгүй" гэжэ гаршагтай статья байһа онс августын 2-то "Буряад үнэн" газетын хууданда толилуулһам. Энэ статьяда колхозни гурбан суглаан материалнуудаар тэмдэглэһэн ехэбшэлэн оруулагдаа һам. Авторай зэмээр статья со

РЕДАКЦИДА ЕРЭНЭ

БЭШЭГ

АЛДУУГАА МЭДЭЭРНЭБ

алдуунууд хэгдэхэн байһа. Ямаршье зэмэгүй хүн И.А. Жамьянович Эрхитуев энэ дэмы нэрлэгдээ. Тиймһээ И.А. Эрхитуевһаа хүлсэл гуйна. Хуудал, хуурмаг үгэ зугаа дээрһээ тэрэнэй нэр бузарлагдаба гэшэ. И.А. Эрхитуев манай колхозда туһалдаг хүн гэшэ. Хүшэр хүн сагта иигэжэ туһаламж үзүүлдэг хүнүүд олошорхой гэхэ ханагдана. Юундэб гэхэдэ колхознай хүшэр байдал ороной. Колхозой түрүүлэгшэ Г.Н. Цыренов, ахамд бухгалтэ Г.Д.Эрдэниева гэгшэд мүн дэмы нэрлэгдээ. Эдэ хоёрна арга шадал соогоо худалда хүтэлбэрлэгшэд гэшэ. Бэл зэргэ алдуу гаргаашье һаань, тэдэрһээ хүлсэл гуйна.

Би үнийнэй штатнабэт корреспондент хүм. Саашада бодото байдалай зүб буруу баримтанууды хэрэглэе наринаар шалгажа, град зонд аша туһада бүхы хүс оролдогдоо үнэн сэхээр зорюулжа. Алдуу гарһанһаа үнэн зүрхэнһөө мэдэрнэб сэхыень хэлэнэб. Минь толилуулһан "Хэбтэһэн шулуун доогуур уһан урдахгүй" гэжэ статья соо буруу нэрлэгдэхэ хүнүүдһээ үшөө дахин хүлсэл гуйнаб, тэдэнэртэ һам найханиие. элүүр энхые, заргалые, ажалдань амжалта хүсэнэб.

Б.ДОНДУПОВ

Хурамхаанай аймаг.

“ХУН ШУБУУН ГАРБАЛТАЙБДИ...”

Шэнжэлэл ба шүүмжэлэл

ҮДЭРНӨӨ ҮДЭРТЭ хүгжэжэ байгаа гэж сагтай уран зохиолын урда багал бичигтөө шэнэ-шэнэ эрилтэнүүдые үлдэгдэж юм гэжэ ойлгосотой. Түрэл буряад хэлэнэйнгээ үгын баялгыг тон шарттайгаар хэрэглэхэ, шүлэг зохиолынгоо үндэһэн ёһо гуримыг хэрээр сахиха, поэзингээ арга бичигжүүлхэ яб байса шудалжа, амаараар лэ хэрэглэхэ гэшымнай хабтар шухала байһаниинь мэдээжэ. Манай мүнөөнэй уран шүлэглэлэй ябадал “гасатай”, маяг оньһониинь урдаанайхидаа орходоо нилээн дэлхэйдэ гэхэдэ, хэншье бурхашаагүй байха ёһотой даа.

Буряадай комсомолой шангай амурт, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Галина Раднаевагай зохёохы ажалай намтар тухай яриха болоо хаа, багал адлирхуу. Галина Раднаевагай зохёохы ажалыг гуршын ахамжа мэдэхэб гэжэ би хэлэхэдэ, бишыханшье адуу гаргахгүй, гэжэ мэдээжэ поэссэ Цырендулма Дондогой хэлэһэн байгша. 1967 ондо Буряадай залуу уран зохиолшодой 7-дхи конференци дээрэ Галин анха түрүүн танилсаһан сомди. Нийхэдэ Галин 16-тай басагахан ябаа. Зэрлэе залуу хаа, яхала эдэсхэгхэн шүлэгүүдые бичхэдэ, хожомоо томо поэт хоохор бэлнэй басаган байна гэһэн нэлэтэ зүбһэн хэлсэһэн үедэ хэлэгдэжэ. Эдир нүхэр иингоо үндэр сэгнэлтэдэ гэхэдэ, би үнэн зүрхэнһөө баярлаа.

Тэрэ сагһаа яг арбан жэл үнгэрөөд хэдаа, Галина Раднаеваманай СССР-эй уран зохиолшодон холбооны гэгшүүнээр нийхэжэ Цырендулма Дондоковагай нийхэдэ үшөө нэгэ эмэгтэй шүлэгшын шүрһэниинь дөххөр баясхаантай (Галин), Буряадай АССР-эй Уран зохиолшодон холбооны правлениин шүрһэниинь инагадхтай, хэдэн номуудаа адуулжа урдинхэй, одоо тэрэ нийхэдээр болоо хаа, томо поэтэй байһа болоод байгаа.

“Урга” (1972), “Наран тээшэ” (1975) гэһэн уянгата шүлэгүүдэйнь мүнөө сагта хайшааханаар сэдхэнэб, яахадха уянгата, уйдхар гашуудалда нэрбэгдэнэб, ханал бодолын юун тээшэ эрмэлзэнэб? Эдэ бүгэдэ агуудануудта зохёолшын гүйсэдэр харюусаа ошлэшье хаа, тэрэ өөрлөгөө үетэнэй дүрэ образүүдые тон лэ дүгээр харуулахы оролддоо. Гол нюуруудын залуу гүмэр зонһон тула дуралсанашье, хахасанашье, заримдаа бэе бээе ойлголсоногүйшье хэбэртэй. Тиибэ яабашье бэе бээдэ зүрхэнэйнгөө халуунаар эрмэлзэнэб.

Гурбан бүлэгһөө бүридхэн түс номой талаатануудын бээдхэнэй зохёолнууд боложо шадаһаниинь юутэгүй байна.

Һая задарһан ногоон набшаһанби, - һудаһаарни газарай шүүһэн урдана. Нэбшээн соогуур ёохорлоһон набшаһанби, - Хатарни ургалагдаагүй хүгжэм наадана. ...Шара уйдхарыг үзэн ядаха һая задарһан ногоон набшаһанби. Жэлэй дүрбэн сагта найрлаха - Уян халхинда ёохорлоһон набшаһанби, - гэжэ автор уянгата гол нюуру тухайгаа, тэрэнэй үшөө залуу, ногоохон набшаһан мэтэ гүмэр наһанайн зам тушаа найраглана.

Галина Раднаева миин лэ толгой холбожо, рифмэ табижа, миин шүлэглэһэн бэшэ, харин зохёол бүхэндөө шэнэ бодол, шэнэ ханамжа оруулхана хүсэдэ, поэстическэ бодомжуудыг олоор багтаажа хэрэглэхыг оролддог уран шүлэгшэ юм. Дүрэ-образүүдые шадамараар оложо, тааруугаар хабсаржа бүтээдэг байһаниинь сэнтэй.

1979 ондо гараһан “Набшаһадай харшаганаан” гэжэ гурбадай номын дүрбэн ехэ бүлэгһөө хабсаргаданхай: “Сагай дуун”, “Набшаһадай харшаганаан”, “Мүшэдэй дуун”, “Энхэрэл” гэжэ нэрлэгдэнүүд.

“Набшаһадай харшаганаан” гэжэ бүлэгийн “Хүндэлэ, хүгэдэ” гэхэн шүлэгээр эхианэ. Энэ дэлхэйдэ түрөөл хадаа ши, хүн, “уян сэдхэлтэй эхэнэр хүнэй нэрыг хүндэлэ”, нарата юртэмсэдэ ажаидарал бэлэглэжэ, баярлажа, гуниглажа, дуулажа, бахардажа хуухадань “хүндэлэ, хүгэдэ” гэжэ автор уянална. Уран шүлэгшэ хурса бодолнуудаар шэмэглэһэн багад мүнүүдые олоор оруулһан юм байна. Хөрхө нүдөөр оршон байдалаа хаража, шэнэ һониние ажаглажа, зүрхэндөө хадуужа абахыг ходо оролдон, ажабайдалайнгаа дорюун эршээр омгоорхожо, шэнэ юмэндэ баясана, хүчинэ, баһа уйданашье, гайханашье.

Поэсссын анхаралтайгаар байгааида, амитан зоидо хандала хэдаа юртэмсын ямар нэгэ нюуһе тайбарилалд үгэхэ юм:

Намайе хүгэдүүлһэн

сэнхир тэнгэри,

мундартын орой

хэлхэжэ халхалжа

шархатаһан сэрэгшэдэ

бодог хааны

өөрингөө хулыг

барбайхал һэм, -

хүннүүдын уншаадаа, сэдхэл

хүннүүдын шэнэ шанар ойлгонобди.

Энэ нийхүү мэдэрлээр халиһан

тай домог соогоо баһа шангахан

байна.

Энэ бүгөө

амидарһан аад,

Эхын нэгэл
уян энхэрэлээр
тэнжэһэн аад,
Юундэ зариманин
үхэл тахалыг
хүсэнэ гэшэб?

1975 ондо хэблүүлһэн “Наран тээшэ” гэжэ хоёрдохи ном соогоо Галина Раднаева ханал бодолынгоо эрмэлзэлыг, сэдхэл зүрхэндэнь байһан бүхы хэрэгсэлээ гүн ухаанай удхаар хөөрэхэ юм.

Эльгэн дээрээ
үрэ сэгсгүүдээ
түрэжэ байхадаа,

Эхэ талам,

эхэдэл адляар

юундэ ёолоногүйбши?

Үхибүүдээ алдаһан

эхэ мэтээр

хагдарһан сэгсгүүдтэ

Удаан, удаан

шаналан гэншэлжэ?..

Иимэ үгэнүүдээр автор түрэл дайдаа “Эхэ тала” гэжэ шүлэг соогоо домоглоно.

Амиды амитанда хандажа байһандал,

уянгалан асууна. Һайн поэзин амин худал

бэшэ аал?..

Номдоо “Наран тээшэ” гэжэ дэмы нэрэ үгөөгүй юм байна гэһэн ханал абаһаар лэ түрөөдхинэ. Юундэб гэхэдэ, бүхы юртэмсын сэгсгүүд, ургамалнууд наран лэ руу тэгүүдэг гэшэ гүб даа. Тиймһээ энэ дэлхэймнай ажаидарал - гэрэлтэ дулаахан наранһаа. Энэл ушарһаа наранда хүгэдэжэ, зохёолшо олохон шүлэгүүдээ - “Набшаһанби”, “Үбһэ сабшалга дээрэ”, “Хадын хаяада”, “Баяртай даа, Бага Наримни”, “Нийсэл хотын гудамжада” гэхэ зэргэнүүдээ наран тээшэ тэгүүлһэн хүсэл эрмэлзэлдэ зориулһа хаш.

БАГА ТИИХЭДЭ залуу эхэнэр зоной ажабайдал тухай, тэднэрэй ханал бодол, уянал сэдхэл болон инаг дуран тухай уянгатуулһа. Авторын уянгата уран шүлэгшэ һэн хойноо эмэгтэйшүүдэй сэдхэл бодолыг һайн мэдэхэ байһан тулааа гол нюуруудайнгаа амисхалыг гүнзэгээр харуулжа шадана гэхээр.

Поэсссын гол нюурууд - ехэнхидэ бүлэгшүүл гэнэбди. Тээд тэднэрнын мүнөө сагта хайшааханаар сэдхэнэб, яахадха уянгата, уйдхар гашуудалда нэрбэгдэнэб, ханал бодолын юун тээшэ эрмэлзэнэб? Эдэ бүгэдэ агуудануудта зохёолшын гүйсэдэр харюусаа ошлэшье хаа, тэрэ өөрлөгөө үетэнэй дүрэ образүүдые тон лэ дүгээр харуулахы оролддоо. Гол нюуруудын залуу гүмэр зонһон тула дуралсанашье, хахасанашье, заримдаа бэе бээе ойлголсоногүйшье хэбэртэй. Тиибэ яабашье бэе бээдэ зүрхэнэйнгөө халуунаар эрмэлзэнэб.

Гурбан бүлэгһөө бүридхэн түс номой талаатануудын бээдхэнэй зохёолнууд боложо шадаһаниинь юутэгүй байна.

Һая задарһан ногоон набшаһанби, -

һудаһаарни газарай шүүһэн урдана.

Нэбшээн соогуур ёохорлоһон набшаһанби, -

Хатарни ургалагдаагүй хүгжэм наадана.

...Шара уйдхарыг үзэн ядаха

Һая задарһан ногоон набшаһанби.

Жэлэй дүрбэн сагта найрлаха -

Уян халхинда ёохорлоһон набшаһанби, -

гэжэ автор уянгата гол нюуру тухайгаа, тэрэнэй үшөө залуу, ногоохон набшаһан мэтэ гүмэр наһанайн зам тушаа найраглана.

Галина Раднаева миин лэ толгой холбожо, рифмэ табижа, миин шүлэглэһэн бэшэ, харин зохёол бүхэндөө шэнэ бодол, шэнэ ханамжа оруулхана хүсэдэ, поэстическэ бодомжуудыг олоор багтаажа хэрэглэхыг оролддог уран шүлэгшэ юм. Дүрэ-образүүдые шадамараар оложо, тааруугаар хабсаржа бүтээдэг байһаниинь сэнтэй.

1979 ондо гараһан “Набшаһадай харшаганаан” гэжэ гурбадай номын дүрбэн ехэ бүлэгһөө хабсаргаданхай: “Сагай дуун”, “Набшаһадай харшаганаан”, “Мүшэдэй дуун”, “Энхэрэл” гэжэ нэрлэгдэнүүд.

“Набшаһадай харшаганаан” гэжэ бүлэгийн “Хүндэлэ, хүгэдэ” гэхэн шүлэгээр эхианэ. Энэ дэлхэйдэ түрөөл хадаа ши, хүн, “уян сэдхэлтэй эхэнэр хүнэй нэрыг хүндэлэ”, нарата юртэмсэдэ ажаидарал бэлэглэжэ, баярлажа, гуниглажа, дуулажа, бахардажа хуухадань “хүндэлэ, хүгэдэ” гэжэ автор уянална. Уран шүлэгшэ хурса бодолнуудаар шэмэглэһэн багад мүнүүдые олоор оруулһан юм байна. Хөрхө нүдөөр оршон байдалаа хаража, шэнэ һониние ажаглажа, зүрхэндөө хадуужа абахыг ходо оролдон, ажабайдалайнгаа дорюун эршээр омгоорхожо, шэнэ юмэндэ баясана, хүчинэ, баһа уйданашье, гайханашье.

Поэсссын анхаралтайгаар байгааида, амитан зоидо хандала хэдаа юртэмсын ямар нэгэ нюуһе тайбарилалд үгэхэ юм:

Намайе хүгэдүүлһэн

сэнхир тэнгэри,

мундартын орой

хэлхэжэ халхалжа

шархатаһан сэрэгшэдэ

бодог хааны

өөрингөө хулыг

барбайхал һэм, -

хүннүүдын уншаадаа, сэдхэл

хүннүүдын шэнэ шанар ойлгонобди.

Энэ нийхүү мэдэрлээр халиһан

тай домог соогоо баһа шангахан

байна.

Энэ бүгөө

амидарһан аад,

хэлхэжэ халхалжа

шархатаһан сэрэгшэдэ

бодог хааны

өөрингөө хулыг

барбайхал һэм, -

хүннүүдын уншаадаа, сэдхэл

хүннүүдын шэнэ шанар ойлгонобди.

Энэ нийхүү мэдэрлээр халиһан

тай домог соогоо баһа шангахан

байна.

Энэ бүгөө

амидарһан аад,

хэлхэжэ халхалжа

шархатаһан сэрэгшэдэ

бодог хааны

өөрингөө хулыг

барбайхал һэм, -

хүннүүдын уншаадаа, сэдхэл

хүннүүдын шэнэ шанар ойлгонобди.

Энэ нийхүү мэдэрлээр халиһан

тай домог соогоо баһа шангахан

байна.

Энэ бүгөө

амидарһан аад,

хэлхэжэ халхалжа

шархатаһан сэрэгшэдэ

бодог хааны

өөрингөө хулыг

барбайхал һэм, -

хүннүүдын уншаадаа, сэдхэл

хүннүүдын шэнэ шанар ойлгонобди.

Энэ нийхүү мэдэрлээр халиһан

тай домог соогоо баһа шангахан

байна.

Энэ бүгөө

амидарһан аад,

хэлхэжэ халхалжа

шархатаһан сэрэгшэдэ

бодог хааны

өөрингөө хулыг

барбайхал һэм, -

хүннүүдын уншаадаа, сэдхэл

хүннүүдын шэнэ шанар ойлгонобди.

Энэ нийхүү мэдэрлээр халиһан

тай домог соогоо баһа шангахан

байна.

Энэ бүгөө

амидарһан аад,

хэлхэжэ халхалжа

шархатаһан сэрэгшэдэ

бодог хааны

өөрингөө хулыг

барбайхал һэм, -

хүннүүдын уншаадаа, сэдхэл

хүннүүдын шэнэ шанар ойлгонобди.

Энэ нийхүү мэдэрлээр халиһан

тай домог соогоо баһа шангахан

байна.

Энэ бүгөө

амидарһан аад,

хэлхэжэ халхалжа

шархатаһан сэрэгшэдэ

бодог хааны

өөрингөө хулыг

барбайхал һэм, -

хүннүүдын уншаадаа, сэдхэл

хүннүүдын шэнэ шанар ойлгонобди.

Энэ нийхүү мэдэрлээр халиһан

тай домог соогоо баһа шангахан

байна.

Энэ бүгөө

амидарһан аад,

хэлхэжэ халхалжа

шархатаһан сэрэгшэдэ

бодог хааны

өөрингөө хулыг

барбайхал һэм, -

хүннүүдын уншаадаа, сэдхэл

хүннүүдын шэнэ шанар ойлгонобди.

Энэ нийхүү мэдэрлээр халиһан

тай домог соогоо баһа шангахан

байна.

Энэ бүгөө

амидарһан аад,

хэлхэжэ халхалжа

шархатаһан сэрэгшэдэ

бодог хааны

өөрингөө хулыг

барбайхал һэм, -

хүннүүдын уншаадаа, сэдхэл

хүннүүдын шэнэ шанар ойлгонобди.

Энэ нийхүү мэдэрлээр халиһан

тай домог соогоо баһа шангахан

байна.

Энэ бүгөө

амидарһан аад,

хэлхэжэ халхалжа

шархатаһан сэрэгшэдэ

бодог хааны

өөрингөө хулыг

барбайхал һэм, -

хүннүүдын уншаадаа, сэдхэл

хүннүүдын шэнэ шанар ойлгонобди.

Энэ нийхүү мэдэрлээр халиһан

тай домог соогоо баһа шангахан

байна.

Энэ бүгөө

амидарһан аад,

хэлхэжэ халхалжа

шархатаһан сэрэгшэдэ

бодог хааны

өөрингөө хулыг

барбайхал һэм, -

хүнн

(Үргэлжлэл. Эхинийн сентябриин 5, 6-най дугаарнуудта).

АМБАГАЙ - Тайчуудай Зэнгүн Билгын хүбүүн. Эсэг Зэнгүн Билгын чирхай Лянхуагай хүбүүн бэлэй. Чончарай хүбүүн Хабич тарай түрэл юм. Хамаг болой хаан Хабул, Амбагай р нэгэ яһан түрэлэй хүбүүд но. Бодончарай гуша хүбүүн Хайдугай гуша

Амбагай хаан Хабул хаанай үбгэ оор хэды бэр, Амбагай инь алаха бэй Лянхуа йхан дэргэ юм. Тай ги сүрэхдаа, өдөр эхнши, долоон тай, идентын эгэндэ тэй гэжэ Зэнгүн ибэрлэгшье хамаг өлхэ туха хоор а. Тус асуудал үбшээ хэлсэн эшийдэ улас... Эшье мүнөө уулалтада табиһан зүжэ оруулһан пьесэ гайда

Үндэһөө Хабул хаанай Саяндэчин гэгшын эрхэндэ дайрагдахада, нэгэ татаар аймагһаа залажа, лхэн болоһонье бэнь һайн онгүй байһаар үхэбэ. Хамаг монголчууд тэрэ бөө болониние хорлоо гэжэ болониние саазалба.

Эдэ татаарнууд бөөгөө йгуулагдэ тэцэ ядан хэндэ үһөө абахаар удаа хидхэн олнууд руу дайлан даагч, Хабул хаанай жэи хүбүүн Хадаан тодон гэржа, тэрэниие диилэн, иат ави итэдэн татаарнууд айжа, үр алдан, эбтэй байхые эгэ, нюуса бүгүү байба. Тай хааниие татаарнууд үл бэлгэсэлгээр мэхэлбэ. Эргадань Амбагай хаан ко, татаартай ураг бололсон, аяа хүргэжэ ошобо.

Аарнуудай ойруд-буйрууд таай нюусаар бэлэдхэн эг Амбагай хааниие агантайн хамта барин жа, Алтан уласта хүргэбэ. Амбагай хаан Бэсүд обогой хачи гэдэг хүниие элшэн гожо, иигэжэ захиба.

Хабул хаанай долоон үдэйдүд Хотула, минии ин хүбүүдэй дундахи Хадаан эмэлдэ ши ошожо хэлэ. Татай хаан уласай эзэн тараа басагаяа өөрөө шэжэ хүргэһэмни буруу обо! Би татаар аймагта дабаб. Табан хурганайнгаа ханай элэтэр, арбан йнгаа барагдатар, минии ал абахые оролдогты.

рнууд Амбагай хааниие инголой хуушан үһөөтэй ласта хүргэбэ. Алтан хаан Бээжиндэ хуужа Амбагай хааниие модон цэ хадажа, таршалуулан

ЧИНГИС ХААН ТУХАЙ ТАБЫН ТАЙЛБАРЧ ТАЛЧ

алаба.

АРБАН ГУРБАН ХҮРЭЭНЭЙ БАЙЛДААН - 1189 ондо Тэмүүжинэй Цэнхэрэй голой Хара-Зүрхэнэй Хүхэ нуур гэдэг газарта байхада, Хотула хаанай хүсүүн Атагай Жүрхэн аймагай толгойлогшо Сача-Бэхи гэгшэд зүбшэлдэн, Тэмүүжиние Хамаг Монголой хаан болгон үргэһэн юм. Энэ ябадалын Тэмүүжин Жамууха хоёрой зүришэлдөөе улам хурсадаба.

Жамуухын дүү Тайчар Тэмүүжинэй дүтын хүн Жучи-Дармалай адууе Саарь гэдэг газарта байхадань, үлдэн дээрмэдэжэ абаашаһан байна. Жучи-Дармалай адуунайнгаа хойноһоо гансаараа ябажа, хүни хүсөөд, Тайчарые харбан алаад, адуугаа бултые нь абажа ерэбэ. Энэнь Жамууха Тэмүүжин хоёрой бэе бэеынгээ урдаһаа дай хэхэ шалтагынь болобо.

Жамууха Жадаранай арбан гурбан отогые нэгдэхэн ударидажа, гурбан түмэн сэрэгы абажа, Алагууд, Тургагууд уулые дабажа, Чингис хаанда халдахаар ерэжэ ябана гэхэн мэдээ Ихирэс обогой хүнүүд Чингистэ хэлэжэ ерэбэ. Энэ мэдээ абахадаа, Чингис хаан арбан гурбан хүрээһнээ гурбан түмэн сэрэг абажа, Жамуухы угтан, Далан Балжуд гэдэг газарта байлдаба. Энэ байлдаан түүхэдэ "арбан гурбан хүрээһнэй байлдаан" гэхэн нэрээр үлэһэн байна.

Энэ байлдаанда Чингис хаанай сэрэг илагдан, Жамуухада шахагдан, Ононой зээрэн хабшалда буруулан ороһон байна. Жамууха Чингисэй сэрэгы диилээд, Чоносой нютагаар дайран гарах, аа Чонос обогой ахалагша Чингис найлаха хүүгэды барин, дунда тогтоондо бусалгажа, таршалуулан алажа, баһа Нэгүдэй Цагаангоо гэдэг хүнэй толгойе отолжо, моринойнгоо һүүлдэ шэрэжэ ябаһан гэжэ "Нюуса тобшо" бэшэһэн байдаг. Энэ жэгшүүритэ ябадалһаань хүн бүхэн жэгшэжэ, Жамуухын мэдэлдэ байһан Урууд аймагай Журчидэй, мангууд аймагай Хуйлдар гэгшэд хүсэ сэхтэй аймагуудаа дахуулан, Жамуухаһаа халажа, Чингис хааниие түшэжэ ерэбэ. Мүн Хонхотоной Мэнлиг эсэгэ долоон хүбүүдээ дахуулан, Жамуухаһаа хахасажа, Чингис хаанда ниилэн ерэбэ.

Энээн дээрэһээ үзэхэдэ, "Арбан гурбан хүрээһнэй байлдаан" Чингис хаанай саашанхи үйлэ ябадалда ехэ аша туһатай байһан байна.

АРГУСАН ХУУРЫШЫН ДОМОГ—Энэ домогыё XIII зуун жэлэй үеын түүхэтэ ябадалһаа үндэһэтэй гэжэ тоологдог. Тиигээд домог саашанхи үенүүдтэ нилээд заһагдаһан байна. Энэ домог Чингисэй түүхэдэ, Сагансэцэнэй түүхэдэ болон Инжинашай "Хөх сударта" оруулагдаһан юм.

Домогой гол удхань хадаа суута Богдо Чингис хаан наранай гараха зүгтэ байдаг Солонгос уласта хүрэжэ ошоходонь, ехэ мурэн үерлэжэ, заха хизааргүй ехэ сэрэг эзэн хааниие хаатуулжа байба.

Эзэн богдо Чингис Солонгосой хаанда алба түлэ гэжэ захяа эльгээбэ. Тиихэдэнь тэрэ хаан өөрынгөө Хулан гэжэ нэрэтэй басага хоёр отог энжэтэйгээр онгосоор абажа ерэбэ.

Эндэ нэгэ зүйлые онсолон тэмдэглэхэн зүйтэй юм. Юуб гэбэл, Чингистэ Хулан гэжэ нэрэтэй хатанай байһаниинь үһэн байна. Теэд тэрэнь Солонгосой хаанай түрэхэн үхин бэшэ, харин Монголой мэргэд аймагай ноён Дайр усунай үхин байһан гэдэг.

Хулан хатанай нютаг Солонгос болбол тэрэ үеын Солонгос улас бэшэ, харин Солон баргын Солонгос болоно. Энэниие Сагансэцэн мэдээд, "Эрдэниин тобшо" "Солонгос мэргэдэй Дайр усунай Хулан гуа нэрэтэй үхин" гэжэ бэшэһэниинь академик Ц.Дамдинсүрэн онсолон тэмдэглэһэн байна.

Чингис хаан Солонгосой Хулан гэжэ басагынь хатан болгожо абаад, тэндэ гурбан жэл хаатан хууба. Эзэн хаанай түрэ уласые заһаха үүргэтэй үлэһэн Аргусан хуурша хаанаа нэхэжэ ошобо.

Аргусан хууршын домог болбол хуурша хүн өгрын гүн удхатай шүлэгтэй, уран хуурай, уянгата хүгжэмэй хүсөөр эзэн хаанда орон нютагынь хануулжа, нютагтань абан ерэжэ, эсэстэнь өөрөө буруудаха үедөө иимэл аргаар амиа абаржа шадаха гэжэ харуулна.

Богдо эзэн хаанай Хулан хатаниие абаад ерэхэдэ, Аргусан хуурша арзада ногтожо, хуурышни абажа, өөрөө хонохон гэхэдэнь, Боорчи Мухулай хоёрые эльгээжэ, тэрэниие асуултаггүйгөөр алаха гэжэ хэлэбэ. Гэбэшье Аргусан хуурша тэдэ хоёрто "алуула хүнэй аягые шагныг, үхэхэ хүнэй үгые дуулыг" гэжэ Чингисэй хаалганай дэргэдэ ошоод, шүлэглэн хуурдаба:

...Арбан наһанһаа эхилэн, Алтан хуурышни

хадагалнам, Арга бэлигышни нуранам.

Али муу ааша хэжэ, Арзада эндэжэ, алтан

хуурышни абаха Алас ханаамни үгы бэлэй.

Хорин наһанһаа эхилэн, Хотон хуурышни

хадагалнам. Хошон бэлигышни нуранам.

Холшорхон муу ааша хэжэ, Хорзодо эндэһэмни үнэн.

Хорзодо эндэжэ, хотон хуурышни абаха,

Холо ханаамни үгы бэлэй" гэжэ дуулахадань, Чингис хаан:

Аманайнгаа-һайнда гараһан

Аргусамни, Хушуунайнгаа Һайнда гараһан

Хууршамни,— гэжэ зарлиг буулган үршөөбэ.

Монголчууд эртэ урда саһаа хойшо унаха моригүй, тохохо эмээлгүй хүниие хүн бэшэ, дуулаха дуугүй, хуурдаха хуургүй найрые найр бэшэ гэдэг байһан юм. Энэниие Аргусан хууршын домог тодорхой жэшээ болон гэршэлэнэ.

АРИГ-БӨХ—Толуй эзэнэй бага хүбүүн Ариг-Бөх Мөнхэ хаанай наһа барахада, алас холо газарта аханарайнгаа байһы ашаглан (Урда Сүн уласта Хубилай, Иран сартуулда Хүлэгү), Өгөөдэйнхин болон Толуйн угсаатанарай зарим хүнүүдэй дэмжэлгээр ехэ хаан болон хуухые оролдоһон юм.

Хубилай одхондүүтэйгээ энэ ханаае соносоод, тэрэ дары сэрэгтэ суглуулан, дайлахаар бэлдэжэ байба. Урда ороние ниилүүлхэн Умарт гэдэг газар ошожо, Ариг-Бөхые номгодхохые зорижо, 1260 оной 3 дугаар һарада Кайпинда хаан ошобо. Ариг-Бөх мүн тэрэл оной 4 дүгээр һарада Хархоринда баһа хаан болон хууба. Ойрохон зуура монгол улас хоёр хаантай болобо.

Хубилай 1261 ондо ехэ сэрэг суглуулан, Ариг-Бөхые сохижо, хүндэ хохидол ушаруулба. 1263 ондо Кайпиние Дээдэ ниислэл гэжэ зарлаба.

Тиигээд Ариг-Бөхын хүсэн һуларжа, Хубилайн эрхэ хүсэнэй үлүү ехээр нэмэгдэһэн тула, 1264 ондо Ариг-Бөх Шандуда хүрэн ерэжэ, Хубилайда буужа үгэбэ.

АСУ НОЁН—Тайчуудтай байдахын урда болоһон нэгэ найр дээрэ Ван хаан Чингисые барин абаха гү, али тусхай бэлэдхэһэн алууршанаар ами наһыень хороохо һүйдхэл хэхээ забдаһан байна. Тэрэ найрта Чингис хааниие дахажа ошоһон Асу ноён гэжэ түрэжэ, хутагаяа һуталан, түриидөө хрһэн юм. Асу ноёниие адаглаһан Ван хаан Чингисые хорлохо гэхэн бодолдоо бусажа ерэхэн байна. Тэрэ найрай удаа Асу ноёниие һонор һэримжэтэй байжа, амины хамгаалһыень Чингис хаан һайшаажа, Баарин аймагай нэгэ түмэнэй ноён болгоһон юм.

АХМЕД—Дунда Азиһаа Монгол уласта хүрэжэ ерэхэн худалдаа наймаашадай ударидагша. Чингис хаан тэдэ худалдаашадые ордондоо хүлээн абажа, тэрэнэй асарһан барааень дабхар үнэ үгэжэ худалдан абадаг байба. Ахмедээр ударидагдаһан наймаашадай нютагаа бусахада, Чингис хаан Хорезмын шах Мухамедтэ захяа ябуулба. Тэрэ захяа доронь: "Танай оронһоо манай уласта худалдаашад ерэбэ. Бидэ тиимэ ёһоор өөрын худалдаашадые томилон ябуулжа, танай оронһоо гараһан зүйл бүрийн гайхамшагта эдлэл бараа абыхаяа

хүлэжэ байнабди. Манай хоёр ороной хоорондо айл хүршын найрамдалта харилсаан тогтохо гэдэгтэ этигэжэ байнабди" гэжэ зэргын удхатай зүйл хэлэһэн байна.

Дунда Азийн худалдаашадые дахуулжа, Чингис хаанай өөрын худалдаашадые эльгээбэшье монгол худалдаашадые замдан Отрар хотын дарга Иналжу саазалһан байна.

АША ХАМБУ—Аша Хамбу гү, али Аша Гамбу Тангудай эзэн хаанай түрын түшээл бэлэй. Тэрэ хэмжээлшгүй ехэ эрхэ мэдэлтэй болоод, хаанай нэрэхэ зарлиг шийдхэбэри гаргадаг байба.

1211 ондо Чингис хаан Алта уласые дайлаад, Тангуды морило. Тиихэдэнь Тангуд иргэнэй Илху Бурхан ерэжэ, "Баруун гаршни боложо, хүсээ үгэе" гэжэ хэлээд, Чаха нэрэтэй үхинөө Чингис хаанда хүргэжэ үгэбэ.

Туулай жэлдэ Чингис хаан Сартуул иргэндэ морилоходоо Тангуд иргэнэй Бурханда элшэ эльгээжэ хэлүүлбэ: "Баруун гаршни болоё гэжэ хэлэ бэлэйш. Сартуул иргэнтэй алтан аргамжаяа таһалдуулан морилоб. Баруун гар боло морило" гэбэ. Тиихэдэ Бурханай дуутархаһаа удаа Аша Хамбу үгэлбэ: "Хүсэ ядуу байгаад, хаан юндэ болобо?" гэжэ сэрэг гаргахаһаа татагалзажа байба.

Чингис хаан харюудань үгэлбэ: "Аша Хамбуда хэрхэн юндэ иигэжэ хэлүүлхэ болобобиб? Урид тэдэнтэй ошожо, байлдабал, бэрхэтэй юумэн үгы байгаа. Теэд ондоо хүндэ зорижо байһан хадан орхиё",—гэбэ. Иигээд Сартуул иргэндэ 7 жэл ябажа ерээд 1225 оной намар Чингис хаан Тангуд иргэндэ морило. "...Сартуул иргэндэ морило, мүнхэ тэнгэридэ үршөөгдэжэ, Сартуул иргэниие мэдэлдэ оруулжа Бурхан шамтай үгэе ололсоё",—гэжэ Чингис хаан элшэ эльгээхэдэ, Бурханы үгүүлһэниинь: "Шамайе дайра үгэ би хэлээгүйб". Аша Хамбу үгүүлһэниинь: "Шамайе дайра үгэ би хэлээб. Тиймэнь монголчууд таанарай хадан гээ хаатнай, би Алаша нютаг

Тэрэм хана гэртэ Тэмээн ашаата

Алаша зорижо намда ерэбэ Тэндэ хадхалда! Алта, мүнхэ зөөридэ хэрэгтэй һаа, Эржэ уг зоригты",—гэжэ мунхэ эльгээбэ. Чингис хаан Аша нютагынь зорижо, Аша Хамбутай хадхалдажа, Жамбуе даража, тэрэм гэгэ тэмээн ашаатай иргэниие үнэхөөр хийдэтэр дээрмэдэ Энэ хадхалдаанда Аша Хамбу алагдаһан байна.

(Үргэлжэлэлын хараха).

Монгол А.БАЛЖИННЯ оршуулба

АГУУ ИЛАЛТЫН 50 ЖЭЛ

МЭРГЭН БУУДАГША БАТОМУНКО ДАМДИНОВ

Армийн генерал Г.Белобородов дурсалга...
...мэргэн буудагша Батомунко Дамдинов...
...1942 оны 10-р сарын 16-д...

баряад, багал хартаабха малтахаяа ошобол даа. Тэрэ 20 минута болоод бусаха, блиндаж соогоо орохоо урид, совет сэрэгшэдтэ гараараа занаха, ямар нэгэ юумэ хэлэхэ...

Немецүүд дайнай үгы мэтээр ябаха, манайхин тэдэниие буудахагүй гэхэн захиралта дээрнээ абанан байба ха юм. Дамдинов тэрэ захиралтые ойлгожо ядадаг хэн. Гэбэшье ээлжээтэ заналта хаража нуутараа, тэрэ немецые өөрөө нэгэл буудахадаа, хороожорхибо.

Офицер ержэ: "Ши буудаа гүш?" гэжэ Дамдиновһаа асуугаа хэн. Тиэхэдэнь: "Би буудааб. Дура зоргоороо баһуулжа, зануулжа байхань хашартай болоол", гэжэ урдаһаань тайлбарилба.

Тэрэ үеэр немецүүд үхэр буунуудаараа, миномедуудаараа газарай доһолтор буудажэ эхилээ хэн.

—Энэ добтолго болохогүй байгаа. Амиды үлөө хаашни, шамайе сүүдэ үгэхэб,— гэжэ залуу офицер хэлэжэ үрдибэ.

Дамдиновы полкын штабта дуудажэ абаашаба. Полкын командир: "Манай бэхилэлтэһээ фашист хүрэтэр хэды зуун метр болохо байгаа?" — гэжэ асууба. —300 метр.

—Оптический приборгүйгөөр буудаа гүш?

—Приборгүйгөөр буудааб, нүхэр командир!

Командирын "Бүргэдэй нүдэн шэнги нүдэтэй хүн гүш даа?" гэжэ хэлээд, мэргэн буудагшадай курсануудта онохош гээбэ.

Ара талада хургадаг курсануудта удааншье хураагүй хэн. Полкын мэргэн буудагша гэхэн үнэмшлэгэ абаад, нөөргөө бусаба.

Нэгтэ штабай начальник майор Потанов сержант Дамдиновые дуудаад, дайшалхы онсо даабари үгээбэ.

Юуб гэхэдэ, дайсанай нэгэ

солдат үглөө бүри машинаар ябажа, "командирнуудаа һалгаагаад, манайда бээ тушаагты" гэжэ байжа репродуктораар хашхардаг болоһон байгаа. Тэрэниие хүлһөөнь буулгаха гэхэн захиралта үгтээбэ.

Тэрэ санитарна машинаар ябадаг, улаан оройтой малгайтай ябадаг юм гэжэ командир Дамдиновта ойлгуулба.

Үдэшэ боро хараанаар дайсадай байрлаһан газар руу хоёр хүн мүлхижэ эхилээ хэн. Хоёр час тухай тэдэнэр нөөг бургаанан, хэбхүүл соогуур мүлхижэ гараа бэлэй.

Үүр сайха багта тэдэ хүйтэн уһан соо орохо баатай болобо. Тэндэһээ, хоёр зуун метрэй зайһаа дайсаниие хүлһөөнь буулгаха ёһотой байгаа бшуу. Гэр сооһоо хэдэн немецүүд гаража ербэл даа.

Дамдинов винтовкоёо үргөөд, улаан толботой малгайтай хүниие буугай сэмгэтэй ади нэгэ зурлаа дээрэ гаргаба... Буугай хүлэмхи дуун дуулаад, тэрэ немец газарта алдалан унашоо хэн.

Немец "дикторые" хорооһон хоёр хүнидөө частьдаа бусаа бэлэй...

Мэргэн буудагша Дамдинов дайнай жэлүүдтэ 198 немецые хүнөөһэн байгаа. Тэрэ Берлин хүрэтэр "дайгаа даража, даагаа һүүлдэжэ" ерэнэн юм.

Тэрэ дайнһаа ерэнээр ой модоной харуулшанаар ажаллаа.

Батомунко Намжилович үнэр баян хүн байгаа. Тэрэ олон үхибүүтэй, ашанартай болоһон байна. Тэрэнэй маанадай дунда үгышье наань, хэһэн хэрэгын, дайшалхы баатаршалгануудынь маргадахагүй.

В.ЦЫРЕНДАШИЕВ,
түүхын багша.
(Статьягай түлөө үгтэхэ мүнгынь "Буряадай коммунист" газетэдэ дамжуулхые гуйнаб).

ГЭСЭРЭЙ 1000 ЖЭЛЭЙ ОЙН БАЯРТА ЗОРЮУЛАГАДАН ХАЙНДЭРЭЙ
үедэ фольклорно фестивалнууд оло дахин үнгэргэгдөө. Эдэ фестивалнуудта, харалгануудта саг үргэлжэ хабаадаг. Хэжэнгын аймагай "Баян Сүмбэр" гэжэ нэрлэгдэн фольклорно бүлэг урданайнгаа ёохорой хатарнуудтай, дуунуудтай танилсуулан байгаа.

Энэ ансамбльдэ наһатайшье, залуушье хүнүүд эдбхитэйгээр хабаадаг. Республикын болон аймагайнгаа уран хайханай харалгада эдбхи. Итээр хабаадаг энэ бүлэгые Россин соёлой габыата хүдэлмэрилэгшэ Пылма Цыреновна Доржиева шадамар бэрхээр хүтэлээр. Тэрэ өөрөө урданай дуунуудые аргагүй хайханаар дууладаг, олон залуушуулые хургадаг юм. "Магтаал" ансамбльтай сугтаа Пылма Цыреновна аяар холын Франциин хотонуудаар гастрольдо ябажа, уран бэлигтээ танилсуулн габыатай.

Арадайнгаа аман зохёолые дэлгэрүүлжэ байдаг "Баян Сүмбэр" гэхэн нангин уулаһаа нэршэнэн энэ фольклорно бүлэгтэ үшөө амжалта хүсэнэбди.

Б. ДОРЖИЕВ

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Хэжэнгын аймагай "Баян Сүмбэр" гэх фольклорно бүлэг Гэсэрэй хайндэрэй үедэ.

В. МАТВИЕВСКИЙН фот

МЭДЭЭЖЭЛ ХҮНҮҮД ТУХАЙ

ЗАЛУУ БОЛОХОЁО

НАНААД...

Аргентинын футболой одон 35-тай Диего Марадона хорилтынгоо дүүрэхэдэнь, дахинаа наадажа эхилхээ тэсэжэ ядан хүлээнэ. Мүнөө тэрэ би болон гэдэһээ үгы болго, пластическа операци хүүлэжэ, хоёрдохи үргээ абхуулаа. Иигээд футболой талмай дээрэ залуу зандаа мэтээр гараха ханаатай.

ХОДОДОО БУСАДАГ

Алдар солото зарим зон нютагань муу байдалай трёболоходонь, ондоо тээшээ ябашадаг байха юм. Харин уласхоорондын гроссмейстер

Веска Миланович хаанаша ошоо' наа, нөөргөө заабола бусадаг. "Минии түрэл Сараевадаа байхадамни зоной ханаан тэгшэ, амгалан байдаг гээд ханадагби", — гэжэ ехээр омогорхоһон янзатайгаа гроссмейстер хэлээд.

НЭГЭЛ ШУНАЛТАЙ

Мэдээжэ киноактёр Дэв Николсон, супермодель Кар Бруни, Франциин соёл министр байһан Жак Ланс, адвокат Кларсфельд гэгшэды юун нэгдүүлнэ? Британи. "Роллинг стоунз" гэжэ рок бүлэгтэ эдэнэр бултадаа дурата, хэн тула нэгэ газарта суглаара (НОНИНУУДНАА АБТАБА).

НАМАРАЙ АГНУУРИ

игаангаа, айраг, аарсаа бусалгадаг, тогоонийнгоо архи нэрээдэг, зөөхэй, тоһо бүлээдэг, үбэлдөө үмдэхэ гутал, хубсалаа оёдог, хадхадаг, нэлбэдэг байһан заншалтай. Ородууд хадаа байгааһин иимэ үзэгдэлые "намгадай зун" гэлсэдэг.

Дулаан орондо бусадаг шубууд мүнөө үедэ ехэл сүлөөгүйнүүд: холын аянда зорихынгоо урда тээ ехэ бэлэдхэл хэнэ гээшэ. Алаг туунууд болон олон тоото түрэлэй бишыхан шубуухайнууд хүрэлэн хамтараад, бусаха үдэр хүрэтэрөө эдэе хоол бэлдэрэн ниидээдэг.

Шубууд дэгжэжэ, боргожоһон дальбараануудаа холын аян замда бэлдэжэ, дахуулан ниидхүүлжэ хургана. Эгээл түрүүшээр хорхой шумуул тэжээлтэй шубууд: хараасгай, хуһы, гургалдайнууд халуун орондо бусана. Хамагай һүүдэ һоно нугаһан, галуун болон хун шубуун дулаан орон тээшэ ниидээдэг юм.

Холын хойто зүгтэ—тундрада зуһадаг шубууд намартаа дулаан орон тээшэ ниидэхэдэ, манай нютагай нуур, сөөрмүүд соо ой—зуура тогтожо, хооллодог, амардаг.

Агнуурийн нөөсөнүүдые хамгаалха болон тэдэниие гамтайгаар ашаглаха талаар управлений соносхоһоор Буряад

Республикынай дэбисхэр дээрэ уһанда тамардаг шубуудай энэ жэлэй намарай агнуури байһа оной сентябриин 1-нэй үдэшэ, наранай хадын саана орожо байха үедэ нээгдэбэ.

Сентябриин 1-дэ үдэшлн 8 саг тойрондо, наранай орохын урдахана, нэгэ нуурай зүүн эрьедэ дургавиг буугай дуун хоёр дахин нэршээбэ. Энэмнай хадаа нугаһанай намарай агнуурийн эхилхэн тухай заншалта тэмдэг байшоо.

Хойто үдэрын үглөөгүүр наранай гарахаһаа урид, һаял гэрэл орожо байхада, нуурай баруун эрьедэ буугай абан дуудлажа, үглөөнэй нугаһанай агнуури эхилшээ даа. Тийгээдшье голой эрьээр, нуурнуудые тойроод, буугай хүрэхэн удангүй улам олошоржо, наранай гаратар замханагүй.

Республикын агнуушадай бүлгэм Кабанскын аймагай Корсаково, Шигаево тосхонуудай хажууда баазануудые баринхай юм. Эндэ агнаха пүтэвко-зүбшөөл худалдагдана. Агнуушадта м. геортой онгосонууд үгтэнэ. Егерһүүд тэдэниие агнаха газартань онгосоор абаашадаг, асардаг юм.

Энэ намарай агнуурийн урданайһаа гол илгэань ямар бэ гэхэдэ, хүүдүү, бойрнуудай агнуури сентябриин 1-нээ зүбшөөгдэнхэй. Газарай харада шандага ябагалжа, марьяаа агналга октябриин 1-нээ эхилхээр хараалагдана.

Агнуушад үдэшэ, үглөөнэинь нугаһа буудаа, үдэртөө амархынгаа забһарта хүүдүү, бойрнуудые агнаха аргатай болобо гэшэ.

Үбэлдөө зэрлиг амитадай эдихэ юмэн хомордожо, тэдэнэр ехэ ядарал үзэдэг, хоолододог, турадаг гэшэ. Тиймэһээ үбэлэйнгөө тэжээл намартаа нөөсэлэн суглуудмаг амитад олон. Хэрхэн модоной гэгшүүһэндэ хархяагуудые үлгэжэ хатаадаг. Охотноон шулуунай забһарта эдэб ургамалнуудые хабшуулна. Талын үргэншэ хулгана газар дорохи "амбаар" соогоо орооһоной залаа, ургамалай үндэһэ, буурсаг нөөсэлнэ. Эшэһэндэ ородог тарбаган, доргон, баабгайнууд хайнаар хоолложо, ехээр таргалхые оролддоно.

Гүрөөһэнэй барисан үнгэржэ, сентябриин тэнээр бутын дуун эхилхэнэ. Агнуурийн нөөсөнүүдые хамгаалха болон тэдэниие гамтайгаар ашаглаха

талаар управлениһээ лиценз худалдажа абаад, дуунай үед бугануудые агнаха ард боломжонууд би.

Үнэгэнэй, хэрмэнэй болон холонгын гүлгэд ехэ боло. Байрлаха газарнуудаа эзэлхэ түрэлхидөө орхи. Ажамидаралайнгаа түрүүндэ замда гаранхай. Сентябрьтэй да үдэр хүн хоёр тэнгэһа Энэһнээ хойшо хүйтэн, борнэгэ үдэрнүүд олошоржо, зархэжэ саһаншье орожо байдаг.

Энэниие дулаан орондо бусаха шубуудай зада гэж. Агнуушад нэрлээдэг. Үнэхөөрөөшье, энэ үедэ галуунуу, үдэр, хүнигүй урда зүг тээшэ ниидээдэг юм. Хойто зүгһөө саһа шуурганда туутдаһан шубуудай ерэхэдэ, намарай агнуури олзогой, нугаһан тарганшье байдаг.

Госпромхоз болоһи коопзверопромхозуудай агнуушад занга, хабхаануудаа, байрлаха гэрнүүдээ заһана, алирһа, жэмэс түүнэ, хархяаг даһална, хуцын намар сохино.

Энэ нарын 1-нээ доргоной агнуури эхилэнхэй. Алтан намараймнай түрүүшын агнуурийн шэнжэнүүд нимэрхүүд даа.

М. ГЫЛЫКОВ,
биолог-охотовед.

XVII жаранай модон хүхэгшэн гахай жэл
(1995-1996 он)

МАРАЙ ЭХИН ХҮХЭ БИШЭН НАРА

ад литэ	17	18	19	20	21	22	23
ын литэ	11	12	13	14	15	16	17
араг Чэрэ Үдэр	Дабба Һара понед.	Мягмар Марс вторник	Һагда Меркури среда	Пүрбэ Юпитер четвере	Баасан Солдон пятница	Бимба Сатурн суббото	Нима Наран васкр.
Үнгэ Үдэр	хүхэгшэн могой	улаан морин	улаагшан хонин	шара бишэн	шарагшан тахьяа	сагаан нохой	сагаашан гдхай
Мэнгэ	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара
Һуудал	уула	модон	хиц	гал	шорой	түмэр	огторгой

Гарагай 2-то хуушанай 17 (сентябриин 11).

Хүхэгшэн могой, 8 сагаан мэнгын хада уулада һуудалтай үдэр. Энэ үдэрнай муу хойшолонтой гэхэ гү, али модон хохи үдэр байна. Бишэн нарада хүхэгшэн могой үдэр тудабал, модон хохи гэгдэдэг гэнэ. Тиыхэдээ энэ үдэр үйлдэхэн алибаа үйлын үрэ дүн хоһон, хохи байдаг гэжэ ехэ зурхайшад тодорхойлодог байһан байна. Тиймэ болохоолоороо жамидаралда, ами наһанда, үри үдэтэ хабаатай, мүн ямар нэгэ хэрэг энэ үдэр эрхилэлтгүй.

Энэ үдэр хүнэй үнэ абабал, А. парайн үнгэ зүһэ муудаха. Гарагай 3-да хуушанай 18 (сентябриин 12).

Улаан морин, 7 улаан мэнгын, ндо һуудалтай үдэр. Энэ үдэр дай дашаниматай (үлзы гтай), маша һайн үдэр. Агаа бурханда, Наранда, да болон бусад гаригуудта (планетэ), тэнгэринэртэ мүргэхэ, үргэл үргэхэ, ноёндо ошохо, зүүдхэл зүүхэ, модо һуулгаха, газараа заалгаад, гэрэй һуури табиха, харгын хани олохо, үнэн сэхын тангариг үгэхэ, хэшэг галлага абаха, буян үйлдэхэ, ураг бэрххэ, айраг халааха, ээбэри табиха, мал үүсэхэ, дайсание болон ада шүдхэр араха, худалдаа наймаа, худалдаа хэхэ мэтын үйлэнүүдтэ байна. Энэ үдэр үнэ абаагүй хаа, э.

Гарагай 4-дэ хуушанай 19 (сентябриин 13).

Улаагшан хонин, 6 сагаан гын, хиидэ һуудалтай үдэр. Үдэр бүлэдөө хэшэг даллага аха, хай шудалха, бурханда үргэхэ, үргэл үргэхэ, аршаанаар тааха, тантрын тарнинуудые шаха, нүгэлөө наманшалха, хэ, хубсаһа эсхэхэ, гаригаа болуулха, дайсание атодохо, тогоо нэрэхэ, ачхой арһа, ноһо, мяха эг лэхэ, городто хэрэг бүтээхэ, агайнаа бусааха, һогтуе хогоруулха мэтын үйлэнүүдтэ байна. Зүгөөр юумэ бузарлаха,

үзэн ядалга үүсхэхэ, шахаа тангариг үгэхэ, суглаанда сугларха, шуһа ханаха, төөнэхэ, нүүхэ, бэри буулгаха, наһа барагшын хэрэг үйлдэхэ, үхэр худалдаха мэтын үйлэнүүдтэ сээртэй. Энэ үдэр хүнэй үнэ абабал, һайн нүхэртэй ушарха.

Гарагай 5-да хуушанай 20 (сентябриин 14).

Шара бишэн, 5 шара мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Энэ үдэр бурханда мүргэхэ, зальбарха, буян үйлдэхэ, ноёндо хандаха, дасан (дуган) заһабарилха, дасан (дуган), сэргэ бурхан, субарга, ном арамнайла, ном оршуулха, ном номнохо, ламын санаар абаха, хяһа гаргаха, зүүдхэл зүүхэ, хашаа бариха, наада эрхилхэ, модо һуулгаха, наһа утадхалгын ном уншуулха, хэшэг даллага абаха, һэеы гэр бүрихэ, юумэ андалдаха, үзэг шудалха, ном уншаха, ном номнохо, шагнаха, эм найруулха, үрэхэ тариха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр замда гараха, хадаг табиха, эһээбэри табиха, хубсаһа эсхэхэ, урлаха, эрын хэрэгсэл түхээрхэ, эблэрхэ, хэлсээ баталха, мал үүсэхэ, ном оршуулха, газар һэндэхэ, худалдаа наймаа хэхэ мэтын үйлэнүүдтэ тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үнэ абабал, үлсхэлэн байдал тохёолдохо.

Гарагай 6-да хуушанай 21 (сентябриин 15).

Шарагшан тахьяа, 4 ногоон мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр. Гал махабодотой 3-дугаар гэхэ гү, али Нарма (Сүлөөтэ эхэ) одонтой Шорой махабодотой гарагай 6-най үдэрэй тохёолдохо, элдэб һайн үйлэнүүдтэ эхилхээ, эрхилхээ тэбшэхэ шухала гэнэ. Хатуу үйлэнүүдтэ, онсолбол, сахюуса хуруулха, тангаригһаа арсаха, эльбэ шэжэ дараха, дасан (дуган) дахин нэргээн бодхоохо мэтын үйлэнүүдтэ үйлдэхэдэ болохо. Зүгөөр суглаа зарлаха, түрэ найр, сайлалга хэхэ, буян үйлдэхэ, мухар тархитанда үгэлгэ үргэл үргэхэ, гуйраншадые тэдхэхэ,

бурханда мүргэхэ, зальбарха, гэрэй һуури табиха, аршаанаар угааха, бага нарай хүүгэдые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнэ эльгээхэ, үри зээлиез түлэхэ, нүүхэ, үрэхэ тариха, эһээбэри табиха мэтые үйлдэхэ огто болохогүй гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үнэ абабал, үбшэн хэжэг хүрэхэ.

Гарагай 7-до хуушанай 22 (сентябриин 16).

Сагаан нохой, 3 хүхэ мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Наһа утадхалгын үйлэ бүтээхэ, буян хэхэ, эд бараа, мал худалдажа абаха, худаг малтаха, ургаса хуряаха, үзэг, зурхай шудалха урлада һураха, дасан (дуган), субарга бодхоохо, бурханай бэе бүтээхэ, ном оршуулха, тэдэниие арамнайлаха, ном бэшэхэ, зураг зураха болон уранай үйлэ үйлдэхэ, худалдаа наймаа хэхэ, городто ажал ябуулха, хэшэг даллага абаха, үхэр худалдажа абаха, эм найруулха, һэеы гэр бэрххэ, бурханда мүргэхэ, зальбарха, балиу шатааха, агнаха, тангаригаа болуулха, лусууд тахиха мэтын бата үйлэнүүдтэ һайн. Гэбшье газар һэндэхэ, абаһанаа бусааха, бэрийн хэрэг үйлдэхэ, түрэ хэхэ, үхибүү хүлдэ оруулха, багашуулые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнэ ябуулха, нүүхэ, суглаа зарлаха, үнээ угааха, хэрүүл хэхэ, наһа барагшын хэрэг үйлдэхэ мэтые тэбшэхэ хэрэгтэй. Энэ үдэр хүнэй үнэ абабал, эдэз хоол, ундан элбэгээр олдохо.

Гарагай 1-дэ хуушанай 23 (сентябриин 17).

Сагааншан гахай, 2 хара мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Бишэн нарада гахай үдэр тудахадаа, харшалдаһан удхатай (тэрсүүд) үдэр гэгдэдэг. Энэ үдэр алибаа хэрэг бүтэмжгүй, муу хойшолонтой байдаг. Тиймэһээ зөөлөншье, баташье үйлэнүүдтэ үйлдэнгүй, миин үнжэбэл, аша туһань үлүү һайн гэдэг. Энэ үдэр хүнэй үнэһье абаагүй хаа, дээрэ.

ТОБШОХОНООР...

ХҮНГЭН АТЛЕТИКЭ. Студентнэри бүхэдэлхэйн нааданууд - Универсиада һаяхан Японой Фукуока хотодо дүүрбэ. Бурядай багшанарай институтдай оюутан, уласхоорондын классай спортын мастер Сергей Федотов энэ ехэ мурьсөөндэ хабаадахадаа, 5000 метрэй зайд алашаг үрэ дүн харуулжа, 11-дэхи һуурида гараһан байгаа. Нёдондо жэл США-гай Буффало хотодо үнгэргэгдэхэн студентнэри наадануудта тэрэ энэл зайд хоёрдохи һуури эзэлжэ, мүнгэн медальар шагнагдаа хэмнэй.

БАРИЛДААН. Дүрэ буяалдалгын барилдаагаар "Азийн түб" гэхэн уласхоорондын мурьсөөн Ташкент хотодо болобо. Урдань хада СССР-эй бүридэлдэ ородог байһан 5 республикын, тодорхойлол, Казахстанай, Узбекистанай, Кыргызстанай, Таджикикистанай, Туркменистанай 80 гаран барилдаашад хабаадаһан байгаа. Манай республикын хэдэн хүбүүд Казахстанай болон Узбекистанай суглуулагдамал командануудай бүридэлдэ оруулагдажа, ехэ нааданда амжалтатайгаар хабаадаба.

Дэлхэйн чемпион, спортын габыята мастер Борис Будаев Узбекистанай нэрэ хүндые хамгаалхадаа, 74 килограммай шэгнүүртэ Кыргызстанай, Туркменистанай бүхэшүүлые дийлээд, түгээхэлэй уулзалгада

Казахстанай командын гэгшэ Ази түбийн наадануудта мүн медальар шагнагдаһан, совет барилдаашан Илья Ярыгинай шанда хүртэхын тухай уласхоорондын мурьсөөн хоёрдохи һуури эзэлжэ, уласхоорондын классай спортын мастер Сергей Валентинович тулаадахадаа, иалта туйлаан алтан медальар шагнагдаа. Зүүн мурьсөөндэ нютагаймнай сүлбүхэ 38 хүржэ ябаашье залуушуулай анал шиндхэ тулаадаха хаба шадалтай, хүснэгтээр зоригтой, гоё һайхан аргаар байһанаа харуулаха. Узбекистанай тренернүүд бон мэргэжэлтэдэй үндэр сэгнэлтэ хүртэһэн байгаа.

Зүүн технологическа университет оюутан, спортын мастер О. Болопов 100 килограммай шэгнүүртэ хоёрдохи һуури эзэлжэ гэжэ мэдээсэ хэбэ. Бурядай Дотоодын хэрэгтэ министрствын хүдэлмэрилдэ уласхоорондын классай мастер Андрей Матюнов эгээл хүснэгтээр барилдаханда Узбекистанай түлөөлгө спортын мастер - Ахмед Юлдашевта очкогдор диндэ хүрэл медальар шагнагдаа. Казахстанай суглуулагдамал командын бүридэлдэ ороһон байха юм.

БОКС. "Интернационал" уласхоорондын ехэ мурьс Монголой нислэс Улаан-Батор хотодо болобо. Россин, Хитарадай Республикын, Монголуугаад арһан бээзэ шадбаритад энэ заһнаһа нааданда хабаадаһан байһан Буряад Республикын спортын үндэһэн зүйлнүүдэй хүүтэ, һургуулийн тренер, спортын мастер Эрдэни Бабудоржиев килограммай шэгнүүртэ гурбадахи һуури эзэлжэ, медальар шагнагдаба. Энэ тэрэнэй ехэ амжалта гэгшэ.

Б-М. ЖИЖИТОВ. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Мюнхен Олимпиадада хабаадаһан уласхоорондын катэгорий судья Нямдашын Батсүрэн (Монголой Улас) илалта туйлаһан Владислав Цыренжарыень үргэжэ байна.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ

Эмхидхэн байгуулагшад -- Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИЖИТОВ Б-М Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., ПИНТАЕВ В. И. (хэблэлэй директор), ГИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), САМБЯЛОВА Т. В.

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэһэг 4327. Хэблэлдэ тушааглан саг 18.00.

Буряад Республикын республиканска типографида газетэ хэблэлдэ. Директорзайн телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ №168.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин - 2-50-52, секретариатай - 2-60-91, тагнуул-информационно-политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай - 2-60-23 (даагшань), 2-57-63, олонийтын хүдэлмэрийн ба мэдээсэлэй - 2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58, оршуулгын - 2-67-81; корректорнүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнүүд: Агинскда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61, Баргажанда - 91-6-40.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-67-95, 2-67-05.